

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Katri Pulver

AVATUD PEREKESKUSE TEENUS SOTSIAALSET SIDUSUST TOETAVA
MEETMENA SOOMES JA EESTIS EL POLIITIKATE KONTEKSTIS

Magistritöö

Juhendaja:
Dagmar Kutsar (PhD)

Tartu 2018

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

/töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell/kellaaeg/
...../aadress/ auditooriumis/number/.

Retsensent: /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/

Mina

(*autori nimi*)

(isikukood:

)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

(*lõputöö pealkiri*)

mille

juhendaja

on

(*juhendaja nimi*)

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, _____ (*kuupäev*)

(*alkkiri*)

OPEN FAMILY CENTER AS SOCIAL COHESION SUPPORTING MEASURE IN FINLAND AND ESTONIA IN EU FAMILY POLICY FRAMEWORK

Katri Pulver

Summary

The current thesis focuses on an open family centre measure as a supportive instrument offered to parents who stay out of the labour market due to care responsibilities over their small children in Finland as a case example. The use of the instrument in the Finnish context is assessed by parents of small kids visiting the open family centres and its transferability to Estonia is assessed basing on parents' opinions in Estonia who stay at home with their small children.

The study applies social cohesion and social investment theory as a theoretical framework of the study. It demonstrates first, the risk of losing social contacts and thus decreasing readiness to return to the labour market during the stay at home with the child and the second, the properness of the open family centre service to meet the social and parenting needs. It demonstrates the change in everyday tasks of parents who stay at home with small children and their social and parenting needs. From the social investment theory's point of view, the study confirms the cost-effectiveness of services by safeguarding subjective wellbeing of parents with children as a cross-countries evidence.

The study applies qualitative approach and draws on semi-structured interviews of ten parents in Finland and ten parents in Estonia, and one interview with an experienced family center worker in Finland. The interviews were carried out in April 2018 by the author of the study.

In the first chapter of the thesis theoretical framework of the study is introduced followed by an overview of the policy context in the 2nd chapter. Third, the context of the study is

introduced with setting the research problem. In the fourth chapter, research methodology is presented followed by findings, discussion and conclusions in the following chapters.

According to EU family policy, all the member states have to offer their parents of newborn children some kind of parental leave, setting minimum standards for the family policies in the member states. Parental leaves are mostly directed to grant parents the possibility to stay at home with their child after the birth. Most of the member states offer their families with children longer parental leave and grant them income during that time than is set by EU family policy. Parental leaves last up to three years. Staying at home with a small child can be stressful for the parent staying at home, as well as it may have a negative effect on the social cohesion of the parent.

The aim of the study is to analyse open day care centers as measures supporting parent's social cohesion during parental leave. The study searches answers to the following research questions: what kind of support parents need during parental leave, what kind of support is mentioned in EU family policies and in Estonia and in Finland, what kind of support is more effective and how offering open day care center service fits into EU social investment and social cohesion strategy.

Offering universal benefits to parents can be seen as more effective measure in supporting family subjective wellbeing than offering benefits basing on family's income. Granting the benefits in kind is more cost-efficient than granting the families monetary support to give them opportunity to choose the services they need. According to interviews done for the research with parents of small children in Estonia and in Finland, open family centers can be considered as cost-efficient measures supporting parents and the service can be seen as a suitable social investment measure.

Parental support, social cohesion, social investment, open family center, family policy

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	5
1 TEOREETILINE KONTEKST VANEMLUST TOETAVATE TEENUSTE KÄSITLEMISEKS	8
1.1 SOTSIAALSE SIDUSUSE TEOORIA.....	8
1.2 SOTSIAALSE INVESTEERIMISE TEOORIA	9
2 VANEMLUST TOETAVATE TEENUSTE KÄSITLEMISE POLIITILINE KONTEKST.....	11
2.1 PEREDELE SUUNATUD HÜVEDELE TEHTAVAD KULUTUSED	15
2.1.1 <i>Peredele suunatud rahalised hüved</i>	17
2.1.2 <i>Peredele suunatud mitterahalised hüved</i>	18
2.1.3 <i>Hüvede kulutõhususe hindamine ja selle olulisus poliitika kujundamisel</i>	19
2.2 VANEMAPUHKUS EUROOPA LIIDUS	24
2.3 TOETATUD VANEMLUS EL KONTEKSTIS	25
3 UURIMUSE KONTEKST JA PROBLEEMI SEADE	29
3.1 VANEMLUST TOETAVAD TEENUSED EESTIS JA SOOMES.....	30
3.1.1 <i>Soome näide vanemaid toetavast teenusest. Mis on avatud perekeskus ja kuidas see toimib vanemlust toetava teenusena?</i>	34
3.2 PROBLEEMI SEADE	39
4 METOODIKA.....	40
4.1 METODOLOOGILINE JA TEOREETILINE LÄHTEKOHT.....	40
4.2 ANDMED JA MEETOD.....	40
4.2.1 <i>Andmekogumismeetod</i>	40
4.2.2 <i>Valim</i>	41
4.3 UURIMUSE KÄIK.....	42
4.4 ANALÜÜSIKAVA.....	42
4.5 UURIMUSE EETIKA	43
5. ANALÜÜS: AVATUD PEREKESKUSE TEENUSEST JA SELLE VAJALIKKUSEST LAPSEVANEMATE KOGEMUSELE JA ARVAMUSELE TOETUDES	44

5.1	VÄIKELAST KODUS HOOLDAVA VANEMA ARGIPÄEV	44
5.2	SOOME LAPSEVANEMATE HINNANGUD AVATUD PEREKESKUSE TEENUSELE	48
5.3	EESTI LAPSEVANEMATE HINNANGUD AVATUD PEREKESKUSE TEENUSE VAJALIKKUSELE.....	55
6.	ARUTELU.....	61
6.1	PEREKESKUSE TEENUS TOETAB KODUS LAST HOOLDAVA VANEMA SOTSIAALSET SIDUSUST	61
6.2	SOOME PRAKTIKAT ON VÕIMALIK ÜLE KANDA EESTISSE	64
	KOKKUVÕTE.....	68
	KASUTATUD KIRJANDUS.....	70
	LISAD	76
	LISA 1. KÜSITLUS EESTIS VÄIKELAPSI KODUS HOOLDAVATELE VANEMATELE.....	76
	LISA 2. STRUKTUREERITUD INTERVJUU KÜSIMUSED SOOMES PEREKESKUSI KÜLASTAVATELE LAPSEVANEMATELE, KES HOOLDAVAD KODUS VÄHEMALT ÜHTE ALLA 4 AASTAST LAST.	78

Sissejuhatus

Euroopa Liit määrab üldised liiduülese perepoliitika suunad ja eesmärgid, kuid jätab suure mänguruumi poliitika täpsemal kujundamisel liikmesriikidele ja kohalikele omavalitsustele. Suuresti erineb liikmesriikides perede hüvedele kulutatav summa ja samuti on liikmesriikidel erinev strateegia kulutatava raha jagamisel rahaliste ja mitterahaliste hüvede vahel (OECD, 2017).

Tänu lapsevanematele pakutavale vanemapuhkusele jääb peale lapse sünni tavaliselt üks lapsevanem tööturult eemale, tema argipäevad muutuvad lapsekeskseks ja lapsest sõltuvalt rutiinseks. Väikelapsega kodus olemise aeg toob sageli kaasa vanema sotsiaalse sidususe kahanemise, mis omakorda halvendab nii lapsevanema heaolu kui ka raskendab tema naasmist tööturule peale lapsehoolduspuhkust. Lapsevanema raskendatud tööturule naasmist ja vanemapuhkuse mõju lapsevanema karjäärile on palju uuritud ja seda on võetud arvesse ka poliitika kujundamisel, kuid lapsevanema toetamiseks lapsehoolduspuhkuse ajal perepoliitikates üldiselt meetmeid ei ole. Riskid, mis kaasnevad lapsevanemate vähese sotsiaalse kaasatusega lisaks raskendatud tööturule naasmisele, on kogukonnaelust võõrdumine, depressioon, negatiivne eeskuju lastele, perede lagunemine, laste väärkohtlemine, laste õpiraskused ja käitumisprobleemid. Vanemate kasvatuspraktika mõjutab lapse tulevikku rohkem kui jõukus, klassikuuluvus, haridus või mis tahes muu tuntud sotsiaalne faktor, seda eriti väikelapse eas. Senini on vanemahariduse ning pere- ja lähisuhete küsimused suhteliselt vähe tähelepanu pälvinud. (Sotsiaalministeerium, 2011)

Käesolev töö keskendub väikelaste (kelleks on antud töös valitud 1-4 aastased lapsed) vanemate toe vajadusele ja nende toetamisele. Nii nagu EL-i perepoliitikas, on ka Eesti perepoliitikas kitsaskohaks väikelaste vanemate toetamisele suunatud tegevuste ebapiisavus ja seda eriti esmase ennetuse valdkonnas. Olemasolevad meetmed on üldiselt suunatud riskiperedele. Tuge saavad pered näiteks sõltuvushäirete, kooliprobleemide, riskikäitumise, leina jm sarnasega hakkama saamiseks. Puudulik on hästi toimivate perekondade toetamine ennetava tegevusena. Üks vanemlust toetav teenus, mis näiteks Soomes on väga laialdaselt levinud, on avatud perekeskuse teenus. Eestis sellist teenust

veel ei ole, millest tulenevalt on käesoleva töö keskmes väikelapsi kodus hooldavate vanemate hinnangud avatud perekeskuste kohta Soomes ning nende vajalikkuse hinnang kodus väikelapsi hooldavate vanemate jaoks Eestis.

Töö eesmärk on analüüsida avatud perekeskuse teenust kui sotsiaalse sidususe toetamise meetodit kodus last hooldavate vanemate subjektiivsel hinnangul Soomes ja selle ülekantavust Eesti konteksti Eesti vanemate hinnangul.

Eesmärgist tulenevalt on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- käsitleda EL-i sotsiaalse sidususe ja sotsiaalse investeerimise põhimõtete teoreetilisi lähtekohti
- anda ülevaade vanemluse toetamisest Euroopa Liidu perepoliitikas
- analüüsida peredele suunatud mitterahaliste hüvede kulutõhusust rahaliste hüvedega võrreldes EL-i kontekstis
- analüüsida avatud perekeskuse teenuse kogemusi kodus väikelast hooldavate vanemate hinnangul Soomes
- uurida avatud perekeskuse teenuse vajalikkust väikelast kodus hooldavate vanemate hinnangul Eestis
- arendada sotsiaalse sidususe ja sotsiaalse investeerimise põhimõtetest lähtudes diskussiooni teenusepõhise vanemluse toetamise tähtsusest.

Magistritöö analüüsib kvalitatiivse hindamise meetodile tuginedes, kuivõrd võiks Eesti ja EL-i perepoliitika tegevuskavasse lapsevanemate sotsiaalse sidususe toetamiseks sobida avatud perekeskuse kontseptsioon. Hindamisel tuginetakse Euroopa Liidu tasandilt tulenevale sotsiaalse sidususe ning sotsiaalse investeerimise kontseptsioonile.

Käesoleva töö esimeses peatükis tutvustatakse lühidalt EL-i sotsiaalpoliitika aluseks olevaid teooriaid, mida antud töö analüüsis kasutatakse, nendeks on sotsiaalse sidususe teooria ja sotsiaalse investeerimise teooria. Töö teises osas tutvustatakse üldist perepoliitikaga seonduvat poliitikaraamistikku ja analüüsitakse EL-i liikmesriikide

peredele suunatud hüvede kulutõhusust, võimaldamaks analüüsida avatud perekeskuse teenuse kulutõhusust ja seeläbi selle sobivust sotsiaalse investeerimise teenuseks. Töö kolmandas osas analüüsitakse täpsemalt väikelaste vanemate vajadust toe järele ja vanemate toetamist Eestis ja Soomes, tuues väikelast toetava meetmena näiteks Soomes levinud avatud perekeskuse teenuse. Seejärel tutvustatakse töö neljandas peatükis uurimuse läbiviimise metoodikat. Viiendas peatükis jaguneb autori poolt läbiviidud poolstruktureeritud intervjuude analüüs kolmeks. Kõigepealt analüüsitakse Eesti ja Soome lapsevanemate subjektiivset hinnangut nende argielule väikelast kodus hooldades, saamaks neilt kui oma elu ekspertidelt teada nende arvamus oma igapäevaelu kohta ja seeläbi ka vajadus täiendava toe järele. Analüüsi teises osas esitletakse intervjuueritud Soome lapsevanemate ja ühe avatud perekeskuse pikaajalise töötaja hinnang avatud perekeskuse teenusele kui vanemlust toetavale teenusele teenuse kasutajate vahetu hinnangu saamiseks teenuse tõhususe kohta. Analüüsi kolmandas osas tuuakse välja intervjuueritud Eesti lapsevanemate arvamus nende vajadusest avatud perekeskuse teenuse järele, et saada Eesti lapsevanemate hinnang selle kohta, kas nad saavad avatud perekeskustes pakutavat tuge kuskilt mujalt või kas nende vastustest ilmneb vajadus antud teenuse järele. Analüüsile järgnev arutelu jaguneb kaheks, keskendudes esimeses osas avatud perekeskuse teenuse kui sotsiaalse sidususe toetaja analüüsimisele ja teises osas analüüsitakse avatud perekeskuse teenuse ületoomise vajalikkust lähtudes sotsiaalse investeeringu strateegiast.

Magistritöö analüüs toetub lisaks eelmainitud teooria- ja poliitikaraamistikule kvalitatiivsel uurimismeetodil. Poolstruktureeritud individuaalintervjuude abil koguti kümne Soome avatud perekeskust külastava lapsevanema, ühe pikaajalise töökogemusega avatud perekeskuse töötaja ja kümne Eestis mänguväljakuid külastava lapsevanema subjektiivseid hinnanguid teema kohta. Antud meetod ei võimalda väikese valimi tõttu teha laiemaid üldistusi kõikidele Soome ja/või Eesti väikelaste vanematele, kuid võimaldab koguda täpsemat informatsiooni lapsevanemate enda kogemustest ja arvamustest.

1 Teoreetiline kontekst vanemlust toetavate teenuste käsitlemiseks

Käesolev magistritöö toetub sotsiaalse investeerimise (ingl. k. social investment theory) ja sotsiaalse sidususe teooriale (ingl. k. social cohesion theory), millele tuginevad mitmed EL-i perepoliitikate aluspõhimõtted.

1.1 Sotsiaalse sidususe teooria

“Sotsiaalse sidususe all mõistame ühiskonna võimekust tagada oma kõigi liikmete heaolu, vähendada erinevusi ja vältida polariseerumist. Sidus ühiskond koosneb üksteist toetavatest vabadest inimestest, kes saavutavad oma ühiseid eesmärke demokraatlikult.” (Council of Europe, 2004)

Naiste sotsiaalset sidusust on EL püüdnud parandada eelkõige töö ja pereelu parema ühildamise võimaldamisega mitmete sooliste võrdõiguslikkuse poliitikate töötingimuste paindlikumaks muutmise abil (Molinuevo, 2013) (Euroopa Komisjon, 2013). Mitmed autorid on peamise naiste tööturul osalemise takistajana näinud naiste suurt hoolduskohustust, sh nii laste kui ka ülalpidamist vajava täiskasvanud pereliikme hooldamist (Janta, 2014) (Krusell, 2011). 1997. aastal Euroopa Tööhõive Strateegia (European Employment Strategy) vastu võtmisel tõstatati EL-i tasemel esmakordselt naiste tööhõive määra tõstmise vajalikkus. Naiste tööhõive määra tõstmine 60%-ni aastaks 2010 seati eesmärgiks Lissaboni tippkohtumisel, peale seda, kui liit võttis 2000. aastal vastu soolise võrdõiguslikkuse strateegia ja Barcelonas 2002. aastal toimunud Euroopa Ülemkogul sõnastati eesmärgiks kaotada liikmesriikides takistused naiste tööturul osalemisele ning teha nõudlust arvesse võttes ja kooskõlas oma riiklike süsteemidega kõnealuses valdkonnas jõupingutusi, et parandada 2010 aastaks lastehoiuteenuse kättesaadavust. Kuna seatud eesmärke siiski saavutada ei õnnestunud, seiti nimetatud eesmärgid ka Euroopa 2020 majanduskasvu strateegiaga. (Euroopa Komisjon, 2013)

Sotsiaalse sidususe tõhustamine ei sisalda endas vaid sotsiaalsete tõrjutuse ja vaesuse vähendamiseks meetmete välja töötamist, vaid sama tähtis on ka tõrjutuse vähendamiseks

solidaarsuse kasvatamine ühiskonnas, tehes sotsiaalse sidususe suurendamiseks ennetustööd riskigruppidega (Council of Europe, 2004).

Sotsiaalse sidususe tugevdamise strateegia on eelkõige keskendunud naistele, kes on naasmas lapsehoolduspuhkuselt, nende tööhõive määra suurendamiseks. Suurem tööhõive on kahtlemata riikide poolt väga soositud eesmärk. Kas ja mil määral on arvesse võetud lapsevanemate sotsiaalset sidusust lapsega kodus olemise ajal, vaatleb antud töö autor järgnevates peatükkides.

1.2 Sotsiaalse investeerimise teooria

Eelnevalt kirjeldatud teooria kõrval on üks levinumaid teooriaid sotsiaalse investeerimise teooria. Euroopa Komisjon defineerib sotsiaalselt investeerimist kui investeerimist inimestesse. See hõlmab endas inimeste oskuste ja võimaluste parandamiseks ja töö- ning sotsiaalelus osalemise toetamiseks kujundatud poliitika. Peamisteks poliitika teemadeks, milles kasutatakse sotsiaalse investeerimise lähenemist, on haridus, kvaliteetne lastehooldus, tervishoid, kutseharidus, rehabilitatsioon ja tööle naasemise toetamine. (European Commission, 2018)

Sotsiaalselt investeeriva riigi mõiste päritolu seostatakse Anthony Giddensiga (1998), kes rõhutas riigipoolsete kulutuste olulisust inimkapitali arengus. Komisjoni Sotsiaalse Investeeringu tegevuskava sisaldab endas juhtnööre liikmesriikidele oma sotsiaalsfääri eelarvete efektiivsemaks kasutamiseks. Selle eesmärgiks on inimeste olemasolevate ja tulevikus omandavate võimaluste parandamine fookusega kestvate sotsiaalsete hüvede saavutamisele, et vähendada ning ennetada inimeste vajadust toetuste ja tugiteenuste järele. Eelkõige nähakse sotsiaalse investeeringu sihtgrupina noori ja lapsi. (European Commission, 2018) (Council of Europe, 2004)

Jane Jenson (2012) on analüüsinud, mis eristab sotsiaalse investeerimise teooriat heaoluriigi põhimõtetest ja toob erinevusena välja eelkõige selle, et sotsiaalselt investeeriv riik käitub hea ärina, mis planeerib oma investeeringud eeldatavate tulude järgi ja vähendab kulusid nendele aladele, kus nii suurt tulu oodata ei ole. Morel, Palier

ja Palme ennustavad, et 1990-ndatel tekkinud sotsiaalse investeerimise kontseptsioon on pigem alles populaarsemaks muutumas (Morel, 2012).

Samuti nagu sotsiaalse sidususe teooria kohaselt, on ka sotsiaalselt investeeriva strateegia järgi oluline naiste kiire tööle naasmise toetamine peale lapsehoolduspuhkust ning kvaliteetse lapsehooldusteenuse pakkumine. Järgnevates peatükkides toob autor ülevaate EL-i perepoliitikast ning pakutavate hüvede kulutõhususest, et analüüsida, kas olemasolevaid meetmeid saab lugeda parimaks valikuks sotsiaalse investeeringu ja sotsiaalse sidususe seisukohast ning hindab näitena ühe peredele suunatud teenuse – avatud perekeskuse teenuse sobivust nende strateegiatega.

2 Vanemlust toetavate teenuste käsitlemise poliitiline kontekst

Euroopa Liidus, võrreldes teiste maailma regioonidega, on sotsiaalvaldkonna prioriteetsus väga kõrge, sotsiaalsele kaitsele tehtavad kulutused moodustavad enam kui neljandiku avalikest kulutustest. Laialdast ja universaalset sotsiaalset kaitset peetakse üheks olulisemaks nn Euroopa sotsiaalse mudeli tunnusjooneks. EL-i sisene liikmesriikide panus sotsiaalsesse kaitseesse on aga väga erinev, eriti peale liidu 2004. ja 2007. aasta laienemisi. (Trumm, 2009)

EL-i liikmesriikides on väikelastega perede toetamine väga erinevatel tasemetel - erinevad suuresti väikelastele pakutavad formaalsed hoiuteenused, lapsevanematele suunatud puhkuste tingimused ja selle eest makstava tasu suurus ja peredele suunatud teenused (Janta, 2014). Lastega peredele pakutavate hüvede järgi jaotatakse Euroopa riike kolmeks: Lõuna-Euroopa, Põhja-Euroopa ja Kesk- ja Ida-Euroopa.

Lõuna-Euroopat iseloomustab madal sündimus ja kõrge laste vaesusmäär. Hantrais (2004) iseloomustab Lõuna-Euroopa riikide (Kreeka, Itaalia, Portugal, Hispaania, Küpros, Malta) panust lastega perede toetamisse perepoliitika alarahastatuse ja koordineerimatusega. Bahle (2008) toob välja efektiivse perepoliitika puudumise või selle suunatuse alla vaesuspiiri elavatele peredele. Neyer (2003) toob välja tasulise vanemapuhkuse ja laste päevahoiuteenuste puudumise nendes riikides.

Põhja-Euroopat iseloomustab kõrge sündivus ja madalaim laste vaesuse tase. Antud regiooni perepoliitika lähtub inimese vajadustest, kuid on universaalne, teenustel põhinev ja kõige paremini rahastatud (Hantrais, 2004), samuti on iseloomulik laste päevahoiuteenuste kättesaadavuse ja sugupoolte võrdsuse põhimõte (Neyer, 2003).

Kesk- ja Ida-Euroopa riike jagavad Hantrais (2004) ja Bahle (2008) kahte gruppi erinevate näitajate järgi. Hantrais liigitab kokku Eesti, Läti, Leedu ja Ungari, mida iseloomustavad suurem avalik kulutus perepoliitikale ja hüvede universaalsus, ja Tšehhi, Sloveenia, Slovakkia ja Poola, kus on kulutused perepoliitikale väiksemad ja pakutavad hüved on pigem vajaduspõhised. Bahle liigitab kokku Eesti ja Läti ja osalt ka Sloveenia, mille perepoliitika sarnaneb universaalsete peretoetustega rohkem Skandinaavia

riikidele. Ungari, Tšehhi Vabariigi, Poola ja Leedu sarnaseks jooneks Bahle jaotuse järgi on hüvede subsidiaarsus ja meetmete selektiivsus.

Erinevate perepoliitika mudelite kirjeldamiseks kasutatakse ka Esping-Anderseni (1990) kirjeldatud kolme heaolurežiimi ideaaltüüpi: liberaalne, konservatiivne ja sotsiaaldemokraatlik. Neile lisaks on hilisemad autorid eristanud ka Lääne-Euroopa, Lõuna-Euroopa ja Ida-Euroopa heaolu režiimi (Unt & Krusell, 2004). Enamiku sotsiaaldemokraatlike maade perepoliitika tunnuseks on pere- ja tööelu ühildamise soodustamine, liberaalsetele maadele on iseloomulik naiste suur tööhõive, mis on suuresti tingitud madalatest peretoetustest. Konservatiivseid maid iseloomustab naiste madal tööturule integreeritus, pikk vanemapuhkus ja suur puudus lapsehooldusteenustest. Lõuna-Euroopa maades soodustab institutsionaalne raamistik endiselt väga traditsioonilist peremudelit, ei riik ega ka tööturg soodusta naiste liikumist tööturule. Ida-Euroopa sotsialismijärgseid maid iseloomustas kõrge naiste tööhõive tänu hästi välja arendatud laste päevahoiusüsteemile. Pärast 1990. aastate algul toimunud poliitilisi muutusi on Ida-Euroopa maade režiimid vähem ühtsed, osad riigid on valinud märksa liberaalsema, osad märksa sotsiaaldemokraatlikuma tee. (Hofäckeri, 2003) (Lohmann, 2009). Helina Riisalu (2006) on täpsemalt analüüsinud riikide jagunemist kehtiva perepoliitika alusel Esping-Anderseni heaolurežiimi mudelites ning täpsustab, et sotsiaaldemokraatlike riikide alla kuuluvad Soome, Rootsi, Norra ja Taani, kuigi viimane sarnaneb lapse sünnile suunatud meetmete järgi pigem Lääne- ja Lõuna-Euroopa riikidega. Samas Olivier Thévenoni (2011) hinnangul eristub Soome eelnevalt nimetatud riikidest suuresti just seetõttu, et alla kolmeaastaste laste vanematele suunatud meetmed ei ole fokuseeritud vaid vanema kiirema tööellu naasmise toetamiseks, pakkudes lapsevanematele tuge ka lapsevanema rolliga paremaks hakkama saamiseks lapsega kodus olemise ajal.

Sotsiaaldemokraatliku peremudeli alla sobiksid Riisalu (2006) analüüsi kohaselt ka Austria, Belgia, Luksemburg, Saksamaa. Eesti, Läti, Ungari ja Rumeenia sobitusid Ida-Euroopa riikide mudeli alla. Liberaalsete riikide, ehk väga vähe perede toetamisega tegelevate riikide alla Iirimaa ja Suurbritanniat Riisalu erinevalt Esping-Andersenist ei paigutaks, nähes universaalsete ning suhteliselt kõrgete lastetoetuste ja pikema

vanemapuhkuse tõttu sarnaseid jooni pigem Euroopa mandriosa riikidega, kui liberaalsete riikidega. Samuti näeb Riisalu Šveitsi, Itaalia ja Hispaania perepoliitikatel pigem liberaalseid tunnuseid. Riisalu analüüs toetub ka Gauthieri (2002) perepoliitika eristamisele meetmete universaalsuse järgi ja kuigi tema analüüsis puuduvad andmed laste päevahoiu meetmete kohta, mis on oluline osa perepoliitikast, annab tema koostatud tabel siiski ülevaate riikide perepoliitika strateegiatest (vt Tabel 1).

Tabel 1. Riikide klassifitseerimine lastetoetuste ja lapse sünniga seotud meetmete alusel 2002. aasta andmetel. (Riisalu, 2006)

<i>Perepoliitika tüüp</i>	Üldised tunnused	Toetuste rahaline tase	Sünni soodustavad meetmed	Riigid
<i>Universaalne</i>	Universaalsed riiklikud toetused.	Kõrged rahalised toetused kõikidele, sõltumata pere sissetulekust.	Pikk vanemapuhkus. Tasustatud, kas universaalne summa kõigile või % sissetulekust. Puhkuse hüvitis keskmine või kõrge. Sünnitoetus puudub.	Austria, Belgia, Eesti, Läti, Luksemburg, Rootsi, Saksamaa, Soome, Taani, Ungari, Rumeenia
<i>Pooluniversaalne, lühikese vanemapuhkusega</i>	Peretoetuste saamine sõltub sissetulekust või on universaalne.	Keskmise sissetuleku juures saavad kõik pered toetust. Toetussumma keskmine või kõrge.	Suhteliselt lühike vanemapuhkus. Vanemapuhkuse hüvitis puudub.	Holland, Iirimaa, Island, Kreeka, Malta, Portugal, Prantsusmaa, Sloveenia, Suurbritannia
<i>Liberaalne, pika vanemapuhkusega</i>	Toetuste saamine sõltub sissetulekust.	Toetused madala sissetulekuga peredele. Keskmise sissetuleku juures rahalised lastetoetused puuduvad.	Pikk vanemapuhkus, universaalne ning kõrge hüvitisega. Kõrge sünnitoetus.	Bulgaaria, Horvaatia, Leedu, Poola, Slovakkia, Tšehhi
<i>Liberaalne lühikese vanemapuhkusega</i>	Toetuste saamine sõltub sissetulekust.	Toetused vaid madala sissetulekuga peredele. Keskmise sissetuleku juures rahalised toetused puuduvad.	Lühike vanemapuhkus. Puhkusehüvitis puudub või sõltub sissetulekust. Sünnitoetus puudub.	Hispaania, Itaalia
<i>Üliliberaalne</i>	Riiklikud peretoetused puuduvad.	Toetus puudub.	Väga lühike puhkus, hüvitis selle eest puudub või on madala tasemega.	-

Euroopa strateegiad, nagu nt Lissaboni Strateegia ja Europe 2020 seavad Liidu sotsiaalpoliitikale mitmeid eesmärke ja suundi, muuhulgas lastehoiuteenuste kättesaadavuse parendamiseks ja tööaliste aktiivsemaks kaasamiseks tööturul. Järjest enam loodetakse suunata emad tagasi tööle, isadele pakutakse suuremat tuge väikelapse hoolduses osalemiseks ja lapsi loodetakse poliitika toel varasemas eas formaalsele lastehoiuteenusele lasteaedadesse suunata. (Janta, 2014) Erinevate perepoliitikate mõju inimeste eelistustele kirjeldab hästi näiteks naiste tööturul osalemise protsent ja naiste fertiilsuse näitaja, mida kirjeldab Tabel 2.

Tabel 2. Naiste osalemine tööturul ja laste arv naise kohta Euroopa Liidus aastatel 2000 ja 2015. (OECD, Employment rate, 2018) (OECD, OECD Data)

Riik	Naiste osalemine tööturul %		Lapsi naise kohta	
	2000	2015	2000	2015
Austria	62,0	70,9	1.38	1.45
Belgia	56,4	62,9	1.68	1.78
Bulgaaria	1.24	1.51
Eesti	66,3	73,0	1.39	1.59
Hispaania	52,0	69,1	1.29	1.33
Horvaatia			1.41	1.49
Iirimaa	56,3	62,8	1.96	2.00
Itaalia	46,3	54,1	1.30	1.43
Kreeka	50,5	59,9	1.33	1.34
Küpros	1.59	1.38
Leedu	1.28	1.59
Luksemburg	..	65,6	1.65	1.55
Läti	..	72,8	1.29	1.50
Holland	66,0	74,7	1.74	1.73
Malta			1.47	1.41
Poola	60,0	61,4	1.26	1.33
Portugal	63,9	70,4	1.45	1.33
Prantsusmaa	..	67,3	1.88	1.98
Rootsi	..	79,9	1.67	1.90
Rumeenia	1.32	1.48
Saksamaa	..	73,1	1.35	1.43

Slovakkia	63,2	64,3	1.22	1.39
Sloveenia	63,0	68,0	1.21	1.58
Soome	71,9	74,5	1.75	1.77
Taani	75,6	75,3	1.76	1.73
Tšehhi Vabariik	63,6	66,5	1.19	1.48
Ungari	52,7	62,2	1.30	1.33
Ühendkuningriik	68,2	71,7	1.66	1.88
EL28	61,0	68,2	1,47	1,57

Tabelist 2 ilmneb, et võrreldes aastaga 2000 on 2015. aastaks EL28 keskmine naiste tööhõive suurenenud 61%-lt 68%-le, olles 2015. aastal madalaim Itaalias 54% ja kõrgeim Rootsis 80%. Samas on suurenenud ka laste arv naise kohta, EL-i keskmine on tõusnud 1,47-lt 1,57-ni. Andmed näitavad, et vaatamata suuremale tööhõivele on naised saanud varasemast rohkem lapsi, seega pole olnud naiste suuremal tööhõivel otsest negatiivset mõju iibele. Seega võib arvata, et naiste tööturule suunamiseks tehtud sammud lastele hoiukohtade tagamiseks on kandnud vilja naiste tööturul osalemise toetamisel.

Kui võrrelda riikide jaotumist nende perepoliitika mudeli järgi tabelis 1 (lk 13) naise osalemisega tööturul ning laste arvuga naise kohta tabelis 2, siis ei saa väita, et samasse perepoliitika mudelisse liigituvates riikides oleksid ka sarnased näitajad. Näiteks universaalse perepoliitika mudelisse liigituvates riikides erineb laste arv naise kohta 1,33-st Ungaris 1,90-ni Rootsis. Samuti erinevad naiste tööturul osalemise protsendid, mis on madalaim Ungaris (62%) ja kõrgeim Rootsis (80%).

2.1 Peredele suunatud hüvedele tehtavad kulutused

OECD liikmesriikide keskmine avalik kulutus perekonna hüvedele oli aastal 2013 2,14% SKT-st. Perekondadele suunatud hüved hõlmavad riigi avalikku kulutust vanematele makstavatele toetustele ja lastega peredele suunatud teenuste rahastamist. Rahalised toetused on lastega seotud rahas makstavad toetused lastega peredele, nagu lasterahad ja vanemapuhkuse tasud. Avalik kulutus lastega peredele suunatud teenustele ehk mitterahaline toetus on eelkõige laste hoiuteenuse pakkumine lasteaedades, koolieelse

hariduse pakkumine, lastekaitse, asendushoolduse ja vajaduspõhise abi pakkumine lastega peredele. (OECD, 2017)

Oliver Thévenon on OECD riikide perepoliitikaid kõrvutades jaotanud perepoliitika meetmed nende eesmärkide järgi kuueks alagrupiks:

- Materiaalse toimetuleku toetamine (tavaliselt suunatud madala sissetulekuga peredele).
- Lastega perede toetamine, ennetamaks nende kehvemasse olukorda sattumist võrreldes ilma lasteta peredega (universaalsed toetused lastega peredele).
- Töö ja pereelu ühildamise toetamine (vanemapuhkus, vanemapalk ja lapse päevahoiuteenused).
- Soolise võrdsuse tõstmine (isade toetamine suuremaks osalemiseks laste hooldamisel).
- Alushariduse kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamine.
- Iibe tõstmine.

Kõikides EL-i liikmesriikides on nii rahalisi kui ka mitterahalisi toetusi lastega peredele. Mõnedes riikides on peredele suunatud hüved vajaduspõhised, sõltudes perekonna sissetulekust ja toimetuleku tasemest, mõnedes riikides on hüved universaalsed ja sõltuvad vaid lapse eest. Näiteks ei Luksemburgis ega Saksamaal ei ole vajaduspõhiseid toetusi lastega peredele, samas Portugalis on 76% toetustest vajaduspõhised. EL-i tööhõive poliitika on oluliselt suurendanud ka avalikku kulutust lastega peredele suunatud hüvedele, kuna praeguse tööhõive poliitika üks rõhuasetusi on mõlema lapsevanema tööturul osalemise toetamine taskukohase lapsehoiuteenuse kättesaadavamaks tegemise läbi. (Eurostat, 2016)

Lastega peredele hüvede pakkumiseks tehtav avalik kulutus protsendina SKT-st on levinud indikaator, mille abil võrreldakse riikide panust lastega perede toetamisse (Shulruf, O'Loughlin, & Tolley, 2008). Vaatamata sellele, et selle indikaatori kaudu riikide panuse võrdlemine on sage, ei pruugi see alati olla väga täpne, kuna lastega pered võivad saada hüvesid, mis on rahastatud erinevate valdkondade poolt. Hüved võivad olla

rahastatud riigi poolt, EL-i eelarvest, kohalike omavalitsuste poolt või privaatsektori poolt. Peresid mõjutavad mitmed erinevad poliitikad – pere-, tööhõive-, tervise-, hariduse- ja sotsiaalpoliitika. Sageli puudub täpsem ülevaade kõikidest lastega peresid mõjutavatest teenustest ja nende rahastamisest (OECD, 2017).

Fakt, et lastega peredele suunatud hüved on sageli rahastatud väga erinevate valdkondade poolt ja neid on keeruline kaardistada, kinnitab veelgi seda, et EL-is ja selle liikmesriikides puuduvad andmebaasid, mis sisaldaks kõiki lastega peredele suunatud hüvesid. Üldiselt on teave kättesaadavam peredele suunatud rahaliste hüvede kohta, mitterahaliste hüvede kohta info koondamine on aeganõudvam ning väiksemahulisem.

2.1.1 Peredele suunatud rahalised hüved

Peredele suunatud rahalisteks hüvedeks ehk toetusteks loetakse maksusoodustusi, rahalisi toetusi, ema- ja isapuhkuse skeeme, alushariduse ja tervishoiu soodustusi (Shulruf, O'Loughlin, & Tolley, 2008). Rahalised toetused on mõeldud muuhulgas ergutama ja toetama laste sündi peredesse, pakkudes lapsevanematele sissetulekut ka lapsehoolduse ajaks. Määrav on nii toetuste skeemide pikkus, maksmise periood kui ka rahalise kompensatsiooni suurus (Unt & Krusell, 2004).

Euroopa integreeritud sotsiaalkaitse statistika süsteem (ESSPROS) eristab nelja rahaliste hüvede liiki: lapse sünni puhul sissetulekut garanteeriv toetus, vanemapuhkuse tasu, pere- või lapses raha ja muud rahalised toetused (Eurostat, 2016). Mõningad allikad kasutavad rahaliste hüvede jaotamist kahte kategooriasse: otsesed rahalised toetused, mis otseselt pakuvad peredele materiaalseid vahendeid ehk raha ülekandeid ja kaudseid rahalisi toetusi nagu näiteks maksusoodustused peredele (Trumm, 2009).

Rahalisi hüvesid võib pidada kõige kindlamaks vahendiks iibe tõstmisel, kuna see annab vanematele materiaalse kindlustunde ja võimaluse mõneks ajaks töölt kõrvale jääda. Samuti on hüvede rahas maksmine riigi jaoks justkui kõige kergem viis lastega peredele ettenähtud kulutuste tegemiseks, kuna rahalised ülekanded ei vaja nii põhjalikke eeltöid nagu erinevate teenuste väljatöötamine.

2.1.2. Peredele suunatud mitterahalised hüved

Sotsiaalkaitse kogukulutuste käsiraamat (ESSPROS) jagab peredele suunatud mitterahalised hüved ehk teenused nelja kategooriasse: laste päevahoiuteenus, asendushooldus, koduteenused ja muud mitterahalised hüved (Eurostat, 2016). Kui rahalised toetused lastega peredele on suunatud iibe tõstmisele, tagades lapsevanematele sissetuleku ka lapsehoolduse ajaks, siis mitterahalised hüved lastega peredele keskenduvad peamiselt lapsevanema tööturule naasmise toetamisele.

Erinevaid skeeme võrreldes peetakse olulisemateks põhimõteteks teenuste kättesaadavust, nende taskukohasust ja seda, millises vanuses lastele need suunatud on (Unt & Krusell, 2004). Mõnedes riikides on kodanikele koondatud informatsioon peredele suunatud teenuste ja nende kättesaadavuse kohta, sageli pole aga info nii selgesti leitav ja üldiselt pole info kõiki teenuseid hõlmav (Social Insurance Board, 2018).

Maailma Terviseorganisatsioon WHO rõhutab perekonna ja ühiskonna toetamise programmide nagu vanemahariduse, põhjaliku raseduseaegse ja sünnitusjärgse hoolitsuse, varajase kaasamise ja lapse tervise edendamise tähtsust (Asvall, 1999). Vanemaharidust ja vanemlust toetavaid poliitikaid ja nende tagajärgi uurinud Shulruf, O'Loughlin ja Tolley (2008) soovivad lapse kaitseks ja perekonna heaolu silmas pidades riikidel võimaldada vanematele konkreetseid hüvesid (nt. transport ja majanduslik toetus), vanemahariduse, toe stressi ja viha juhtimiseks, lapse arengu- ja vajaduste alase hariduse, sotsiaalvõrgustiku, psühholoogilise toe, tervise jälgimise ja põhilised tervishoiu teenused ja lapse päevahoiu teenuse, mis võimaldaks vanematel tööturule naasta. Oma uurimuse põhjal soovivad nad keskenduda pelgalt rahaliste toetuste maksmise süsteemist kaugemale, pakkudes lapsevanematele paindlikke ja nende vajadustele vastavaid teenuseid, toetamaks nende vanemlike oskuste paranemist ja tuues vanemateni info nende võimaldatud teenustest (Shulruf, O'Loughlin, & Tolley, 2008).

EL-i perepoliitika on suunatud iibe tõstmisele ja naiste suurema tööhõive saavutamisele. Samuti on olulised sotsiaalpoliitika eesmärgid heaolu tagamine ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamine. Kui liikmesriikidel on ühised eesmärgid, siis mis põhjustel on poliitika

kujundajad nende eesmärkideni jõudmiseks valinud erinevad teed, seda isegi siis, kui rahaliselt ollakse valmis panustama sama palju?

2.1.3. Hüvede kulutõhususe hindamine ja selle olulisus poliitika kujundamisel

Euroopa Komisjoni sotsiaalse investeringu tegevuskava eesmärgiks on sotsiaalsfääri eelarvete efektiivsem kasutamine kestvate sotsiaalsete hüvede saavutamiseks. Sellest tulenevalt, on eesmärgiks mh võetud hüvede kulutõhususe hindamine ja sotsiaalse investeringuna toimivate meetmete välja arendamine või liikmesriikide positiivsele praktikale toetudes meetmete üle kandmine. Seetõttu käsitleb töö järgnevalt peredele suunatud hüvede rahastamist Euroopa Liidus ja analüüsib väikelastega peresid toetavate meetmete kulutõhusust.

Riigid jagavad peredele suunatud kulutused rahaliste ja mitterahaliste tuge peale väga erinevalt. Kas vanemad, kes saavad riigilt suuremat rahalist tuge lapse kodus hooldamise ajal, väljendavad rohkem eluga rahulolu kui rahaliselt vähem toetatud vanemad? Oluliselt lihtsam valik oleks olemasolevad rahalised vahendid vanematele toetustena maksta, miks siis mitmed EL-i liikmesriigid on valinud keerulisema tee, töötades välja erinevaid lapsevanemaid toetavaid teenuseid?

Tabelisse 3 (lk 20) on koondatud OECD andmed EL28 kulutustest lastega peredele ja nende kulutuste jagunemine rahaliste- (toetuste) ning mitterahaliste (teenuste) hüvede vahel. Neid andmeid on kõrvutatud Eurostati andmetega lastega perede eluga rahuolu kohta.

Tabel 3. Kulutused lastega peredele protsendina SKT-st (OECD, 2017) ja lastega perede eluga rahulolu hinnang 2012-2013 aastatel (skaalal 1-10) (Eurostat, 2017).

Riik	Kogu kulutus lastega peredele (% SKT-st)	Kulutused toetustele (% SKT-st)	Kulutused teenustele (% SKT-st).	Teenuste osa kogu kulutusest (%).	Lastega perede eluga rahulolu skaalal 1-10
EL28	2,4	1,4	0,9	39	7,2
Austria	2,6	1,9	0,7	27	8,1
Belgia	2,9	1,8	1,0	34	7,7
Bulgaaria	-	-	-		5,1
Horvaatia	-	-	-		6,7
Küpros	-	-	-		6,3
Tsehhi Vabariik	2,2	1,6	0,6	27	7,3
Taani	3,7	1,4	2,2	59	7,9
Eesti	2,0	1,6	0,4	20	6,8
Soome	3,2	1,5	1,7	53	8,2
Prantsusmaa	2,9	1,6	1,3	45	7,2
Saksamaa	2,2	1,1	1,1	50	7,5
Kreeka	1,3	1,0	0,3	23	6,5
Ungari	3,0	1,9	1,1	37	6,4
Iirimaa	3,3	2,4	0,9	27	7,3
Itaalia	1,4	0,8	0,7	50	7,0
Läti	1,2	0,9	0,2	17	6,9
Leedu	-	-	-		7,1
Luksemburg	3,6	2,7	0,9	25	7,6
Malta	-	-	-		7,2
Holland	1,3	0,7	0,7	54	7,9
Poola	1,2	0,6	0,6	50	7,7
Portugal	1,2	0,7	0,5	42	6,5
Rumeenia	-	-	-		7,4
Slovakkia	2,1	1,5	0,5	24	7,2
Sloveenia	2,0	1,4	0,6	30	7,3
Hispaania	1,3	0,5	0,8	62	7,1
Rootsi	3,6	1,4	2,2	61	8,0
Ühendkuningriik	3,8	2,4	1,4	37	7,2

Kui vaadelda tabeli 3 andmeid riikide kulutusest peredele suunatud meetmetele ilmneb, et riikide perepoliitika tüübi järgi jaotumine (vt tabel 1 lk 13) ei kajastu riigi panuses lastega peredele suunatud hüvedele või hüvede rahaliste ja mitterahaliste vahenditele suunamise strateegias. Näiteks peresid läbi universaalsete meetmete toetavad riigid panustavad väga erineva osa oma SKT-st lastega perede toetamisele – nt Läti 1%, Taani 4%. Ühte mudeligruppi liigituvate riikide puhul pole sarnane ka lastega peredele suunatud hüvede jagunemine nende maksmisele rahas ja osutamisele teenustes – nt Läti panustab kogu kulutusest 17% teenustele, Rootsi 61%. Samas on universaalse perepoliitika tüübiga riikides lastega perede hinnang oma eluga rahulolule skaalal 1-10 keskmiselt 7,45, samas liberaalsete peremudelite alla liigituvates riikides oli sama näitaja keskmiselt 6,9 (vt tabel 1, lk 13 ja 3, lk 20).

Põgusaks hüvede kulutõhususe määramiseks tabelis 1 toodud andmete põhjal kasutab käesoleva töö autor kulutõhususe analüüsi (CEA), mida kasutatakse sageli sotsiaalteenuste hindamiseks. Kulutõhususe analüüs on majandusanalüüsi vorm, mis võrdleb relatiivseid kulusid ja väljundeid, kuid erinevalt kulu-tulu analüüsist ei anna see tulu arvutamiseks saadavale tulule (nt inimelule) rahalist väärtust (H & J, 1999). Avalikke kulutusi perehüvitiste maksmisele kirjeldab OECD statistika (OECD, 2017) ja tehtud kulutuste tõhususe analüüsimiseks kasutab käesoleva töö autor Eurostati statistikat lastega perede eluga rahulolu kohta (Eurostat, 2017) (vt. Tabel 1, lk 13).

OECD statistika kohaselt (2017) SKT-st kõige enam lastega perede heaolusse panustavad riigid on Ühendkuningriik 3,8%, Taani 3,7%, Rootsi 3,6%, Luksemburg 3,6%, Iirimaa 3,3% ja Soome 3,2%. Lastega peredele suunavad kõige väiksema osa oma SKT-st Portugal 1,2%, Poola 1,2%, Holland 1,3% ja Kreeka 1,3%. Lastega peredele suunatud teenustele kulutavad SKT-st kõige enam Rootsi 2,2%, Soome 1,7%, Ühendkuningriik 1,4% ja Prantsusmaa 1,3%. Lastega peredele suunatud teenustele kulutavad kõige vähem Läti 0,2%, Kreeka 0,3%, Eesti 0,4%, Slovakkia 0,5% ja Portugal 0,5%. Võrdluseks peredele tehtavatele kulutustele on perede hinnang oma eluga rahulolule skaalal 1-10. Vastavad hinnangud on kõrgeimad Soomes 8,2, Austrias 8,1, Rootsis 8, Hollandis 7,9 ja Taanis 7,9. Hinnang eluga rahulolule on madalaim Bulgaarias 5,1, Küprosel 6,3, Ungaris 6,4, Kreekas 6,5 ja Portugalis 6,5. Märkimisväärne on teenustele suunatud kulutuse

osakaal kogu kulutusest, kuna see peegeldab riikide erinevat strateegiat peredele suunatud toe jagamisel. Riigid, mis kulutavad kogu kulutusest suurima osa lastega peredele suunatud teenuste osutamiseks, on Hispaania 62%, Rootsi 61%, Taani 59%, Holland 54% ja Soome 53%. Kõige väiksema osa kulutavad teenuste osutamisele Läti 17%, Eesti 20%, Kreeka 23%, Slovakkia 24% ja Luksemburg 25%.

Tabelis 1 (lk 13) kajastatud andmete vahel on võimalik leida statistilisi seoseid. Riigi rahas makstud toetuste ja lastega perede eluga rahulolu hinnangu vahel on nõrk positiivne korrelatsioon (0,2). Mõõdukas positiivne korrelatsioon (0,4) on kogu lastega peredele suunatud kulutuste ja lastega perede eluga rahulolu hinnangu vahel. Tugevam positiivne korrelatsioon (0,5) esineb aga riigi poolt lastega peredele suunatud teenustele tehtud kulutuste ja lastega perede eluga rahulolu hinnangu vahel. Nendest korrelatsioonidest saab järeldada, et lastega pered on suurema tõenäosusega hinnanud kõrgemalt oma eluga rahulolu, kui nad elavad riigis, mis suunab suurema protsendi oma SKT-st teenuste osutamisele lastega peredele. Lastega peredele suunatud rahaliste toetuste mõju rahulolu hinnangule on vähemmärgatav. Antud andmete põhjal esineb lastega peredele suunatud teenuste ja nende eluga rahulolu hinnangu vahel märkimisväärne positiivne seos ja leitud korrelatsioonikordajad autori arvutustes on statistiliselt olulised.

Eurobaromeetri 2008. aasta uuringus nr 247 keskenduti perekondade olukorda ja toimetulekut puudutavate hinnangute uurimisele ja muuhulgas mõõdeti perekondade rahulolu lastega peredele antava riikliku toetusega. Analüüsist selgus, et riigipoolse toetusega lastega peredele olid kõige enam rahul Luksemburgi, Rootsi, Taani ja Iirimaa elanikud (üle 70% rahul või väga rahul), kõige rahulolematumad olid aga Portugali, Hispaania, samuti Läti, Eesti ja Slovakkia elanikud (rahul või väga rahul alla 20) (EB nr 247, 2008). Nii Luksemburg, Taani kui ka Iirimaa kulutavad peredele suunatud teenuste rahastamiseks vähemalt EL-i keskmise, s.o. 0,9% SKT-st. Kõik riigid, kus lapsevanemad olid peredele suunatud toetustega vähem rahul, kulutasid peredele suunatud teenustele aga alla EL-i keskmise (vt. Tabel 1, lk 13). Seega toetab ka Eurobaromeetri uuring nr 247 positiivset korrelatsiooni olemasolu peredele suunatud teenuste ja pere rahulolu vahel. Kõige värskemad OECD andmed lastega peredele tehtud kulutuste kohta pärinevad aastast 2013. Analüüsitud EB nr 247 uuring on aastast 2008. Seega on andmete analüüsi

korrektsuse huvides asjakohane võrdlus mainitud riikides lastega peredele suunatud kulutuste muutuse kohta Tabelis 4 2008. ja 2013. aasta kulutuste võrdlusest ilmneb, et kõik mainitud riigid, Eesti välja arvatud, on suurendanud kulutusi teenustele, vaid Slovakkia ja Rootsi on suurendanud kulutusi ka toetustele. Neli riiki on kulutusi teenustele ja toetustele kokku suurendanud ja viis vähendanud. Siiski on riikide strateegia kulutuste suunamisel jäänud üldiselt samaks (vt. Tabel 4).

Tabel 4. Kulutused lastega perede toetustele ja teenustele % -na SKT-st aastatel 2008 ja 2013. (OECD, 2017)

	Kulutused teenustele % SKT-st			Kogu kulutus lastega peredele % SKT-st			Kulutused toetustele % SKT-st		
	2008	2013	muutus	2008	2013	muutus	2008	2013	muutus
Taani	2,11	2,24	0,13	3,62	3,66	0,04	1,51	1,42	-0,09
Iirimaa	0,66	0,87	0,21	3,31	3,29	-0,02	2,65	2,43	-0,22
Läti	0,21	0,24	0,03	1,31	1,17	-0,14	1,10	0,93	-0,17
Luksemburg	0,68	0,89	0,21	4,11	3,61	-0,50	3,43	2,72	-0,71
Portugal	0,43	0,45	0,02	1,24	1,2	-0,04	0,81	0,75	-0,06
Slovakkia	0,38	0,50	0,12	1,69	2,06	0,37	1,32	1,55	0,23
Hispaania	0,72	0,82	0,10	1,32	1,33	0,01	0,60	0,52	-0,08
Rootsi	1,91	2,19	0,28	3,20	3,64	0,44	1,41	1,45	0,04
Eesti	0,46	0,44	-0,02	2,12	2,0	-0,12	1,66	1,56	-0,10

Poliitika kujundajad peavad määrama kindlaks, millised vanemlust toetavad programmid ja sekkumised on kulutõhusamad, kuid sama tähtis on ka vanemate vajadusi katva süsteemi välja töötamine. Selline süsteem peaks vanematele järjepidevalt pakkuma tuge, vähendamaks erinevaid riske, mis vanemaks olemisega kaasnevad, ja samal ajal toetama jätkusuutlikkust (Moran, Ghate, & vander Merwe, 2004).

Eeltoodust saab järeldada, et teenustel on arvestatav mõju lapsevanemate heaolule. Seega võib eeldada, et teenuste arendamisele suurema tähelepanu pööramine on väga oluline,

nagu soovitasid nt Shulruf, O'Loughlin ja Tolley (2008) ja nagu näeb ette Komisjoni Sotsiaalse Investeerimise tegevuskava (European Commission, 2018). See selgitab mitmete liikmesriikide suuremat investeringut lastega peredele suunatud teenustele, küll aga mitte näiteks Eesti strateegiat, kus lapsevanemate hinnang oma rahulolule eluga on EL28 keskmisest madalam, strateegiat eelistada lapsevanemate toetamist läbi rahaliste hüvitiste. Kõikides riikides, kus teenuste osakaal oli vähemalt 50% kogukulutusest lastega perede hüvedele, oli lastega perede eluga rahulolu hinnang kõrgem kui Eestis, kuigi Eestis oli kulutus toetustele protsendina SKT-st suurim.

2.2 Vanemapuhkus Euroopa Liidus

Vanemapuhkus loob vanematele võimaluse ise igapäevaselt hooldada oma väikelapsi kodus. Vanematele pakutavad puhkused jagunevad emapuhkuseks, isapuhkuseks, vanemapuhkuseks ja koduhoolduse puhkuseks. Nende ajalised kestvused, saadavad kompensatsiooni määrad ja vanemate vahel jaotused erinevad oluliselt EL-i liikmesriikides (Janta, 2014) (van Belle, 2016).

Euroopa Liidu perepoliitika on seadnud minimaalsed kriteeriumid vanemapuhkusele, mida liikmesriigid peavad oma lastega peredele pakkuma. EL-i direktiiv 2010/18/EU, mis seab miinimumtoed liikmesriikides, keskendub eelkõige liikmesriigi kohustusele pakkuda vanematele vanemapuhkust, rõhutades nii ema- kui ka isapuhkuse vajalikkust. EL-i direktiiv sätestab küll vaid miinimumi, millest enamikus liikmesriikides on juba vanematele oluliselt soodsamad toetused tagatud, erandina on senisest suurem rõhk vanema diskrimineerimisevabal töölenaasmisel ja isa õigustel. (2010).

Kõikides EL-i liikmesriikides pakutakse emadele vahetult peale lapse sünni emapuhkust – selle pikkus varieerub 1,8 kuust Saksamaal ja Austrias 12 kuuni Poolas ja Ühendkuningriigis. Ka vanematele pakutav isapuhkus erineb liidusiseselt – vaid Skandinaaviamaades, Sloveenias ja Saksamaal on isapuhkus pikem kui kaks nädalat (Janta, 2014), samas on isapuhkus hästi kompenseeritud – 12 liikmesriiki pakuvad isadele 100%-ilist kompensatsiooni isa varasemast palgast (van Belle, 2016). EL28 keskmine vanemapuhkus kestab 87 nädalat, lühim vanemapuhkus on Küprosel 18 nädalat ja pikim

Kreekas, kus pakutakse vanemapuhkust kuni kaks aastat vanema kohta. Kuus liikmesriiki ei paku vanemapuhkuse ajal vanemale kompensatsiooni, teistes liikmesriikides varieerub toetuse määr 25-st %-st 100%-ni varasemast palgast, mõned riigid pakuvad kõikidele vanematele võrdse suurusega toetust vanemapuhkuse ajaks (van Belle, 2016).

Vanemapuhkus toetab perede laste planeerimist, mis on Euroopas eriti oluline rahvastiku jätkusuutlikkuse toetamise tõttu, kuid kindlasti on riigi jaoks tegemist üsna kuluka investeeringuga. Erinevad EL-i liikmesriigid panustavad lastega perede toetamisele oma SKT-st erinevalt. Samuti erineb riigi strateegia peredele suunatud hüvedele tehtavate kulutuste suunamisel rahalistele ja mitterahalistele hüvedele.

2.3. Toetatud vanemlus EL kontekstis

Lapsevanemad saavad tuge oma perelt, riigilt, kogukonnalt. Kuna EL-i liikmesriigid on väga erinevate kultuuride ja traditsioonidega, on väga erinevad ka perekonna traditsioonid ja lapsevanematele pakutav tugi. Poliitikad on mõeldud puuduste kõrvaldamiseks ja kehvade olukordade parandamiseks, sageli on aga ühiskonna poolt saadud tugi mõnes liikmesriigis nii palju suurem, et selles ei olegi väljendunud vajadust ulatuslike riiklike abimeetmete järele. Vaid kehtivaid poliitikaid kirjeldades võib jääda erinevates riikides lapsevanemate saadavast toest väär arusaam, kuna lapsevanemad võivad saada piisavalt tuge perekonnalt, tutvusringkonnast, vabatahtlikelt vms. (Neyer, 2003; Bahle, 2008; Hantrais, 2004)

Toetatud vanemluse mõistet on mitmed autorid üritanud ühtselt defineerida, kuid see on osutunud keeruliseks, kuna vanem pakub lapsele tuge nii mitmel erineval moel, sõltudes palju individuaalsetest eelistustest ja taustast. Ühe toetatud vanemluse definitsioonina on välja pakutud järgmist: vanemluse toetamine on vanemate jõustamine vanemlike oskuste parandamiseks, pakkudes vanematele tuge nende eelistusi arvestavalt, austades nende otsuseid ja pakkudes neile sobivaid õppimisviise, pidades silmas iga perekonna individuaalsust. Vanemluse toetamine hõlmab endas kõiki tegevusi, mille eesmärk on vanematele juhiste pakkumine sotsiaal-, tervise- või haridusteemaliste probleemide lahendamisel formaalses või informaalses keskkonnas. (Molinuevo, 2013, 12)

WHO soovitusel on kõige efektiivsemaks viisiks lapse heaolu kaitseks ennetuslikud programmid, seda eriti primaarsel tasemel perekonda ja kogukonda toetavate programmidenä, mis hõlmavad vanemaharidust, katvat rasedusaegset ja sünnitusjärgset hoolitsust, varajasi kiindumussuhteid ja lapse tervist tähtsustavaid ja edendavaid vahendeid (Asvall, 1999).

Vanemahariduse ja -toetamise programmid ei ole sageli eraldiseisvad programmid ja erinevad riigid seovad need erinevate poliitikatega. Näiteks Ühendkuningriigis tegeletakse järjest enam vanemahariduse ja -toetuse pakkumisega ja sealne vanemaid toetav süsteem on osa hariduspoliitikast, mis hõlmab endas hariduse ja oskuste edendamise poliitika (Department of Health, 2004). Samas Soomes on vanematele pakutavat tuge ja vanemaharidust hõlmavaid meetmeid paigutatud nii sotsiaalpoliitika kui ka tervisepoliitika alla. Soome seisukoht vanemate hüvede välja töötamisel on vanemate toetamine nende rollis lapsele turvalise keskkonna pakujana, mitte ainult lapse toetamine läbi nende vanemate. Nii Soomes kui ka Suurbritannias pakuvad vanematele toetavaid meetmeid kohalikud omavalitused, meetmete rahastuse ja kontrolli eest on vastutav aga riik. (Department of Health, 2004; Infopankki, 2016)

Sarnaselt Soomele ja Ühendkuningriigile pole ka teistes EL-i maades konkreetset vanemapoliitikat, mis hõlmaks vanemate toetamist ja vanemahariduse pakkumist. Enamasti on olemasolevad poliitikad paigutatud teiste riiklike poliitikate alla, milleks tavaliselt on tervise-, haridus-, heaolu-, pere- ja/või noorsoo poliitikad. Seetõttu on sageli raske riiklikul tasandil täielikult kaardistada vanematele pakutavat tugivõrgustikku, sageli pole ka vanema õigused ja kohustused selgelt defineeritud (2010/18/EU, 2010).

Lisaks sellele seob suurema osa EL-i liikmesriikide vanemaid toetavaid meetmeid fookuseeritus ebasoodsates oludes olevatele n-õ riskiperele. Sellele on erandiks vaid Soome, kus riigipoolne tugi on kindlustatud kõikidele vanematele vanema põhiõigustega ja on osa sotsiaalkaitse poliitikast (Infopankki, 2016) ja samuti Holland, kus pakutakse vanemaharidust ja tuge vanematele vastavalt vanema vajadustele ja nõudmistele (NIZW International Centre, 2004; Shulruf, O'Loughlin, & Tolley, 2008).

Pelgalt rahalise toe pakkumine perekondade majandusliku stabiilsuse tagamiseks ei ole piisav vanemate toetamiseks nende rollis. Vaatamata valitsuste tugevnenud fokuseeritusele vanemate toetamisele on siiski vanemate enda hinnangul riikide poolt puudujääke toe ja soovitude pakkumisel vanematele. Lisaks parematele vanemate heaolu näitajatele on riikides, kus pakutakse vanematele katvaid ja paindlikke toetavaid meetmeid vanemarollis hakkama saamiseks ka paremad näitajad laste õpitulemuste võrdlemisel ja vähesem riskikäitumine laste seas (Shulruf, O'Loughlin, & Tolley, 2008). Oliver Thévenoni (2011) hinnangul erineb teistest sarnase perepoliitika strateegiatega riikidest Soome, kuna kuni kolmeaastaste laste vanematele suunatud meetmed on Soomes lisaks lapsevanema kiirema tööellu naasmise toetamisele suunatud ka lapsevanema toetamiseks väikelapse hooldaja rollis.

Moran jt (2004) on jaotanud vanemlust toetavad väljundipõhised programmid järgmiselt:

Lapsele suunatud:

- Emotsionaalse ja kasvatusliku arengu toetamine (lapse mittesoovitav käitumine, uneprobleemid jm)
- Haridusliku arengu toetamine (koolivalmidus, koolis hakkamasaamine)

Vanemale suunatud:

- Vanemlike oskuste toetamine (läbirääkimise-, piiride seadmise-, suhtlemise oskused jm.)
- Suhtumise ja tunnete, hakkamasaamise toetamine (vanema vastupidavuse toetamine)
- Lapse arenguga seotud teadmiste suurendamine (teadmised lapse kasvatamisest, arengust)
- Emotsionaalse ja vaimse tervise toetamine (depressiooni ennetamine, heaolu toetamine)
- Sotsiaalsete tugivõrgustike tugevdamine (vanemate üksildus, teenuste ja toe kättesaadavus)

- Vanemale ja lapsele suunatud vanema ja lapse vahelise suhte toetamine (perekonnasiseste suhete kvaliteet, hooletusse jätmise ja väärkohtlemise ennetamine).

Kaks enamlevinud vanemlust toetavat programmi, mille kohta on olemas ka kulutõhususe uuringud ja mille tulemuslikkus on tõestatud, on Triple P ja Incredible Years.

”Imelised aastad” (ingl k The Incredible Years) programmi on rakendatud ligi 30 riigis ja selle eesmärk on aidata lapsevanematel arendada tõhusaid strateegiaid, et ennetada ja tulla toime laste käitumisprobleemide ning arenguküsimustega, seda ennekõike raskustega laste kasvatamisel (Tervise Arengu Instituut, 2017).

Positiivse vanemluse programm Triple P on Austraalias loodud programm, mida rakendatakse 25 riigis üle maailma. Sarnaselt “Imelised aastad” programmile on ka Triple P suunatud laste riskikäitumisele ja selle ennetamisele, konkreetsetele riskiteguritele. Programm koosneb viiest lapse vanusele vastavast osast ja selle üldine eesmärk on lapsevanemate iseseisvuse ja kompetentsi suurendamine käitumisraskustega lastega suhtlemisel (MTÜ Perekoolitusühing Sina ja Mina, 2014).

Nimetatud programmid on suunatud riskigruppide peredele ning ainult neid vanemlust toetavaid programme kasutades võivad jääda vajaliku toetuse n-õ hästi hakkama saavad perekonnad, kes vajavad tuge riskikäitumist ennetava meetmena.

3 Uurimuse kontekst ja probleemi seade

Rahalistel hüvedel on küll eeldatav positiivne mõju iibele, kuid nagu eelnevas peatükis tehtud analüüs näitas, ei ole toetustel tugevat positiivset mõju lapsevanemate eluga rahulolule, teenustel see-eest on. Järgnevalt käsitleb antud töö autor lapsevanemate vajadust toe järele, et paremini mõista, milliseid teenuseid lapsevanemad vajavad.

Lastevanemate ja eriti emade arvamus sellest, milline on ideaalne pere- ja tööelu korraldus, sõltuvad nii institutsionaalsest raamistikust kui ka ühiskonnas valitsevatest väärtustest (Hofäckeri, 2003). Lapsehoolduspuhkused (ja samuti ka näiteks vanemate töötus) annavad vanematele võimaluse veeta pikemaid perioode lapsega kodus. Kandla jt (2000) uurisid noorte inimeste soove ja käitumismustreid. Nende uuringust selgus, et naised sooviksid olla lapsega kodus keskmiselt kolm aastat. Kodus olemise pikkust mõjutavate teguritena toodi välja kolm peamist: lapse tervislikku seisundit ja arengut, mis mõjutavad tema iseseisvat hakkamasaamist; lapse soovi ja vajadust veeta aega koos teiste lastega ja valmistuda lasteaia ette eelkooliks; pere majanduslikku olukorda, mis võib oluliselt lühendada lapsega kodus veedetavat aega (Kandla, Ainsaar, & Oras, 2000). Samas võib lapsega kodusveedetud aeg olla ka rutiinne ja väsitav: paljud väikelast kodus hooldavad vanemad tunnevad end üksildasena ja tunnevad puudust täiskasvanute seltskonnast ja toest (Laine, Hyväri, & Vuokila-Oikkonen, 2010). Lapsevanema ühiskonnast võõrdumine võib raskendada tema naasmist tööellu peale lapsehoolduspuhkuse lõppemist. Sagedamini on väikelast kodus hooldavaks vanemaks ema, kelle õlgadele langeb ka suurem kodutööde koorem, sagedasem omastehoolduse kohustuste täitmine ja lasteaia- ja kooliealise lapse hooldamine haiguse ajal (Sotsiaalministeerium, 2011; Krusell, 2011; Molinuevo, 2013; Moran jt 2004; Shulruf jt 2008; van Belle, 2016)

Lapsevanemad vajavad tuge ja teadmisi lapsevanemaks olemisel nii nende enda heaolu parandamiseks kui ka laste turvalise ja positiivse kasvukeskkonna tagamiseks (Moran, Ghate, & vander Merwe, 2004). Eesti lastekaitsetöötajate hinnangul olid üheks peamiseks lastekaitseprobleemiks just puudulikud vanemlikud oskused laste kasvatamisel (Kütt, 2011). Bleidorn jt (2016, 13) on analüüsinud lapse sündimise mõju noortele peredele ja

leidnud selle tulemusena, et sageli mõjub lapse sünd lapsevanemate, eriti emade, enesehinnangule negatiivselt, kusjuures nad täheldasid enesehinnangu pidevat langust koos hüppeliste langustega mitme aasta jooksul peale lapse sündi.

Aastal 2013 anti välja Euroopas vanemate toetamist analüüsiv uuring, mille tulemusena leidsid autorid, et vaatamata sellele, et viimastel aastatel on järjest enam tehtud emapuhkuse, lapsehoolduspuhkuste, lastele pakutavate teenuste ja perekonnaelu toetavate töökohtade teemalisi uuringuid ja ka poliitika kujundamisel on nendel aladel tehtud edasiminekuid, on vanemate toetamine jäänud siiski veel olulise tähelepanuta. Ometi on uuringu kohaselt lapsevanema head vanemlikud oskused ja hakkamasaamine ülioluline laste ja nende vanemate heaolu silmas pidades. Perekonnal on oluline roll inimeste heaolu ja laste tulevikus tehtavate valikute mõjutajana. Hästi hakkama saaval lapsevanemal on oluline mõju lapse eluga rahulolule ja õpitulemustele, kuid samuti ka tema nooruki- ja täiskasvanueale. (Molinuevo, 2013)

3.1 Vanemlust toetavad teenused Eestis ja Soomes

OECD andmetel on nii Eesti kui ka Soome lapsevanemate reaalne laste arv 1,5 last pere kohta. Soovitud laste arv on mõlemas riigis ligi 2,5 last pere kohta. (OECD Family Database, 2016) Väga oluliselt erinevad Soomes ja Eestis aga väikelaste suremuse näitajad. Laste surmade arv läbi õnnetusjuhtumite oli viimastel andmetel Eestis kümme juhtumit, Soomes kolm juhtumit 100 000 lapse kohta. Laste surmajuhtumite arv 100 000 lapse kohta läbi tahtliku vigastamise oli Eestis aastatel 2003-2008 kaks, Soomes oli samal ajavahemikul sama arv 0,5 juhtumit 100 000 lapse kohta. (OECD Family Database, 2016) Väikelaste surmade ja õnnetusjuhtumite arvud on olulised näitajad, mida kasutatakse lapsevanemate hakkamasaamise hindamiseks, kuna puudulikel kasvatuslikel teadmistel ja lapsevanemate depressioonil nähakse otsest seost lastega juhtuvate tahtlike ja tahtmatute õnnetusjuhtumitega.

Eesti kulutab oma SKT-st rohkem lastega perede rahaliste hüvede maksmisele kui Soome (Eesti 1,7%, Soome 1,6%), samas kulutab oluliselt väiksema protsendi mitterahaliste hüvede maksmisele kui seda Soomes tehakse (Eesti 0,4%, Soome 1,7%). Lastega perede

eluga rahulolu hinnang skaalal 1-10 on Soomes EL-i kõrgeim – 8,2, sama näitaja on Eestis EL-i keskmisest madalam – 6,8 kümnest (vt. Tabel 1, lk 13). 2004. aastal Eestis rakendatud vanemahüvitise süsteem, mis annab keskmise sissetulekuga peredele võimaluse saada nende varasema sissetulekuga võrdset tulu, on Eesti tänase perepoliitika suurimaks eripäraks EL-is, kuna vanematele makstav toetus on nii netoasendusmäärana kui ka absoluutväärtusena EL-li kõrgemate hulgas (samas jõukuselt Eesti kindlasti nende hulka ei kuulu). (Trumm, 2009)

Vaatamata sellele, et vanemate heaolule, hariduse- ja toe vajadusele on EL-i liikmesriigid osanud järjest enam tähelepanu pöörata, on Soome ainuke riik, kus on nii vanema kohustused kui ka õigused konkreetselt defineeritud juba aastakümneid, täpsemalt aastast 1984. Muuhulgas on defineeritud vanema õigus riigipoolsele toele lapse kasvatamise alastes küsimustes (Sotsiaali- ja terveismateriõ, 2017). Eestis on põhiseaduse järgi vanemal õigus ja kohustus last kasvatada ning lapse eest hoolitseda, õigus lapsega suhelda ja otsustada lapsega seonduvaid küsimusi, õigus lugupidavale käitumisele lapse poolt ja õigus lapse abile majapidamistöodes (Õiguskantsler, 2018).

Karu, Turk, Suvi & Biin on vanemate toetamise teemat analüüsid tõdenud: "Eesti täiskasvanud elanikkond arvab valdavalt, et iga lapsevanem peaks ise teadma, milline on õige viis lapsi kasvatada (87%) ning et iga lapsevanem peaks ise oma laste kasvatamisega seotud probleemidega toime tulema (71%). Sellised hoiakud võivad takistada lapsevanemaid vajadusel lapse kasvatamise teemadel abi ja nõu küsimast" (2012, 49). 2010. aastal läbiviidud Euroopa Sotsiaaluuringust selgus, et 25% vastanud vanematest oli viimase aasta jooksul tundnud, et vajavad lapsevanemaks olemisel nõu ja abi, kuid ei teadnud või julgenud kellegi poole pöörduda (Kasvandik, Edovald, Treial, & Vajakas, 2014).

Eesti perepoliitika on aastaid olnud suunatud lastega perede toimetuleku parendamisele. Viis seitsmest Eesti perepoliitika eesmärgist on suunatud mõne peredele suunatud rahalise hüve suurendamisele. Kaks mitterahalist eesmärki on lastehoiuteenuse võimaluste parendamine ja Instanbuli Konventsiooni allkirjastamine perekondades esineva vägivallaga võitlemiseks (Estonian Government, 2014). Eestis lisaks

lapsehoiuteenusele lastega peredele suunatud teenuseid ja programme ühendab nende suunatus probleemsetele või riskigrupi peredele, kes vajavad lisatuge puude, leina, narkootikumide või alkoholi kuritarvitamise, vägivalda, kuritarvitamise ja/või halbade õpitulemuste tõttu (Social Insurance Board, 2018). Lapsevanematele pakutavate teenuste nimekiri on küllaltki limiteeritud ega paku peredele, kes ei kuulu riskigrupi või probleemsete perede hulka, muid teenuseid peale lapsehoiuteenuse. Euroopa Liidu liikmesriikides on see pigem sage praktika, et riskigrupi või probleemsete perede hulka mitte kuuluvad pered saavad eeldatavasti piisavalt tuge ühiskonnalt ja perekonnalt ja nendele on pühendatud vähem hüvesid. Erandina on jällegi Soome, kus on lisaks vanemate kohustustele defineeritud ka vanemate õigused, muu hulgas vanema õigus toele vanema rollis, ja sellest tulenevalt pakutakse lapsevanematele universaalseid hüvesid (Infopankki, 2016).

Nii Soome kui ka Eesti pakuvad oma lastega peredele formaalseid lapsehoiuteenuseid ja tervishoiuteenuseid. Suurim erinevus lapsehoiuteenuste kättesaadavuses on ilmselt see, et Soomes on lapsehoiuteenus kättesaadav ka õhtustel ja öistel aegadel töötavatele vanematele (Infopankki, 2016; Social Insurance Board, 2018). Lisaks probleemsetele peredele suunatud teenustele pakutakse Soomes teenustena paari- ja pereteraapiat ja nõustamist ka n-õ hästi hakkamasaavatele peredele, kes tunnevad, et vajaksid tuge näiteks vanemaks olemise raskustega tegelemiseks või lapse toetamisel koolis või ühiskonnas hakkamasaamisel, samuti erinevaid perekeskuste ja avatud lasteaegade teenuseid (Sotsiaali- ja terveteministeriõ, 2017).

Soomes avaldatakse igal aastal perebaromeeter, mis kajastab ajakohaseid perede olukorda puudutavaid küsimusi. Perebaromeetri koostamiseks kasutatakse postiküsitlusi, millele vastab igal aastal 2000-3000 inimest üle Soome. Perebaromeetri üheks läbivaks uuritavaks teemaks on vanemate heaolu, toe vajadus ja materiaalne ning sotsiaalne toimetulek (Väestöliitto, 2017).

Eestis on sotsiaalministeeriumi poolt toetatud lastega perede rahulolu ja toetuse vajadusi kaardistavaid uuringuid teostatud vähem, kuigi näiteks Karu, Turk, Suvi, Biin poolt 2012. aastal läbiviidud lapse õiguste ja vanemluse monitooringus selgus muuhulgas, et veerand

küsitletud lapsevanematest ei ole vajadusel saanud lapse kasvatamise alast nõu ja/või abi, kuna ei ole teadnud, kelle poole pöörduda või ei ole sõandanud abi paluda. Sellest võiks järeldada, et antud valdkonnaga tegelemise puudujääk on ametnikele teada. Antud uuringus vastanud lapsevanemate enda hinnangul on neil teadmiste puudujääke näiteks stressi maandamise, lapse emotsionaalse ja sotsiaalse arengu ja konfliktide lahendamise valdkonnas. Uuritud lapsevanematest 69% saavad enda kinnitusele lapsevanema rolliga hakkama, 31% lapsevanematest nentis, et lapsevanema roll käib neil vähemal või suuremal määral üle jõu ja nad vajaksid oma kohustuste täitmisel tuge. (Karu, Turk, Suvi, & Biin, 2012)

Karu jt (2012) on uurinud ka Eesti lapsevanemate toetajaid. Nende uuringus selgus, et lapsevanemad püüavad eelkõige ise hakkama saada. Kõige enam otsivad vanemad abi teemakohasest kirjandusest (54%) ja küsitakse lähedastelt (55%). Lisaks sellele mainis 38% vastajatest abi küsimist perearstilt, 36% õpetajalt, 14% vastanutest oli osalenud lapse kasvatamisele suunatud koolitusel ja 22% oli otsinud abi professionaalidelt interneti teel. Uuringu kohaselt on olulisemateks teemadeks, milles lapsevanemal teadmised puudulikuks jäävad, stressi maandamine, lapse emotsionaalne ja sotsiaalne areng, konfliktide lahendamine, lapse tervis ja distsiplineerimine (Karu, Turk, Suvi, & Biin, 2012). Ka Kullaste (2012) on oma magistritöös uurinud muuhulgas täiskasvanutele enesetäiendamiseks huvipakkuvaid teemasid. Teemad, mida vastanud huvipakkuvatena välja tõid, olid emotsioonid, hirmudega toimetulek, rasedus, teismeiga, waldorf-pedagoogika, probleemsete olukordade lahendamine, lapse tervis, lapse psühholoogia ning sünnitusjärgne depressioon. Soovi osaleda lapse kasvatamise teemalistes tugigruppides ja koolitustel mainiti ka Perekeskuse Sina ja Mina ja Õiguskantsleri Kantselei poolt läbiviidud lapsevanemate fookusgruppides, kus arutati lapsevanemate abivajaduse teemat. Takistavaks teguriks koolitustel osalemisele toodi välja seda, et koolitusi on vähe, need toimuvad tihti vaid suuremates linnades ja koolitusel osalemiseks tuleb lapsevanemal endal korraldada koolituse ajaks lapsehoid. Lapsevanemate poolt soovitud abipakkumise vormidena toodigi välja lapsehoiuteenuse võimalusega koolitused ja nn superlapsehoidja teenus, mis seisneb selles, et spetsialist külastab lapsevanema kodu, vaatab perekonda selle loomulikus keskkonnas ning annab nõu.

Lisaks toodi välja psühholoogilise nõustamise teenuse vähene kättesaadavus selle kõrge hinna ja pikkade ooteaegade tõttu. (Kasvandik, Edovald, Treial, & Vajakas, 2014)

Eesti laste- ja perepoliitika aastateks 2012-2020 strateegiliste eesmärkide hulka kuulub lastele ja peredele tehtavate sotsiaalkaitsekulutuste osakaalu tõstmine aastaks 2020 2,3%-ni SKT-st. Vanemahariduse ja toetuse parendamine on oluliseks sihtmärgiks, muuhulgas läbi vanemluse teemaliste konverentside, koolituste, seminaride ja töötubade läbiviimise, vanemlike oskuste hindamiseks spetsialistide koolitamise, Triple P programmi (vt punkti 2.3 lk 26) rakendamise Eestis. Kui seni on Eestis pööratud tähelepanu vanemate rahalisele toetamisele, on eesmärgiks just peredele suunatud teenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse parendamine, kuna teenus jõuab suurema tõenäosusega oma eesmärgini ehk see kasutatakse sihtotstarbeliselt (Sotsiaalministeerium, 2011). Suurem fookuseeritus teenustele näitab, et Eesti perepoliitika tegevuskava suund on kooskõlas EL-i soovitusel pöörata suuremat rõhku teenuste arendamisele. Samas on plaanitavad tegevused võrdlemisi kulukad, suunatud riskigruppidele ja samuti võib neid pidada pigem kaudseteks ja aeganõudvateks meetmeteks. Näiteks üks tegevuskavas olevaid eesmärke on spetsialistide koolitamine vanemlike oskuste mitte veel toetamiseks, vaid hindamiseks.

3.1.1 Soome näide vanemaid toetavast teenusest. Mis on avatud perekeskus ja kuidas see toimib vanemlust toetava teenusena?

Soomel on kogemusi perekeskuste tööst 1990-ndate algusest ja vabatahtlike toel toimiva perekohviku tööst 2000-ndate algusest (MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2017). Soomes on selliseid keskusi, kuhu väikelaste vanemad saavad oma lapsega koos mängima ja seltsima minna palju ja ka selliste keskuste nimed on piirkonniti erinevad (nt avatud lasteaed, perekohvik, perekeskus, avatud mängutuba, peretuba). Käesolevas töös nimetab autor edaspidi kõiki sarnaseid keskuseid, kuhu lapsevanem, hooldaja, vanavanem, hoidja vm saab koos lapsega minna tasuta etteregistreerimata mängima ja omavahel suhtlema ning kogemusi jagama, avatud perekeskuseks.

Avatud perekeskuse teenus on suunatud eelkooliealistele lastele ja nende vanematele ning hoidjatele. Teenus on mõeldud just lasteaia mitte käivatele lastele ja nende peredele, kuid keskused on siiski kõikidele väikelastega peredele avatud. Teenus on tasuta ja osavõtust ei ole vaja varasemalt teatada. Perekeskuste lahtioleku ajad on autori tähelepanekute järgi väga erinevad. Mõned perekeskused on lahti E-R 9-15, sagedamini on perekeskused lahti 2-3 korda nädalas, mõnel juhul on need lahti vaid 3-4 tundi. Lisaks päevasel ajal tegutsevatele perekeskustele on ka selliseid keskusi, mis on avatud just õhtusel ajal näiteks 17.30-20.00. Peredele pakutakse keskustes tavaliselt kohvi, võileibu, sooja lõunasööki väga soodsa hinnaga või tasuta. (MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2017). Kindlasti on keskkuses söögitegemise võimalus antud töö autori hinnangul perekeskuse külalistele väga oluline, samuti hindavad külastajad väga võimalust perekeskusest tasuta või väikese tasu eest eine saada. Selline võimalus säästab neid kohustusest lapsele ja endale eine varasemalt kaasa valmistada. Avatud lasteaia teenus on omavalitsuse või Mannerheimi Lastekaitseliidu (MLL) poolt rahastatud ja korraldatud teenus. Sageli toimivad omavalitsuse ja MLL-i teenused ühes keskkuses, pakkudes sarnaseid teenuseid, kuid erinevatel aegadel. Omavalitsuse korraldatud avatud lasteaia töötab üks kuni mitu omavalitsuse palgal olevat spetsialisti, kes toetavad vanemaid nõu ja toega laste kasvatamise, lapse arengu ja lastega perede argielu teemadel. Avatud lasteaedades võib olla lisaks tasuta avatud lasteaia teenusele ka tasulisi hoiuteenuseid, kuhu lapsevanem saab oma lapse mõneks tunniks hoitu viia. Kui avatud lasteaedadesse ei ole vaja end varasemalt registreerida, siis hoiuteenuse kohti jagatakse omavalitsuste poolt samamoodi avalduse alusel nagu lasteaia kohtigi. MLL-i poolt korraldatud avatud lasteaia vastutavad teenuse toimimise eest vabatahtlikud, kelleks on tavaliselt mõned pikaajaliselt kliendiks olnud emad. (MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2017; Espoo, 2018)

Avatud perekeskuste tegevus põhineb aktiivsel koosolemisel, vanemad hoolitsevad laste eest ise. Keskuste tegevus varieerub vastavalt seda külastatavate vanemate soovidele ja eelistustele. Lisaks mängimisele ja koosolemisele tegeletakse ka näiteks kunsti, käsitöö, muusika ja võimlemisega ning korraldatakse väljasõite (Espoo, 2018). Avatud perekeskuse õppimist soodustav keskkond võimaldab lastele tingimusi mängimiseks, liikumiseks ja meisterdamiseks eneseväljenduse, keele, uurimise ja koostöömise

kaudu. Lapsed saavad rühmas olemise kogemuse ja võimaluse uute tutvuste loomiseks turvalises keskkonnas (Taipale, 2017).

Avatud perekeskuse teenus on peredele esimene aste päevahoiu teenuseni. Avatud perekeskustes toetatakse kogu perekonda vastavalt perekonna vajadustele ja perele sobivas tempos. Lisaks spetsialistide poolt pakutavale toetusele toimib avatud perekeskus hea kohtumispaigana lastega peredele, andes vanematele võimaluse saada üksteiselt nõu, tuge ja seltsi (MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2017). Lisaks sellele, et avatud perekeskustes tegeletakse väikelaste kasvatuse alaste teemadega, on keskuste töö samamoodi ka peretöö, sotsiaaltöö ja integratsiooni teenus. Keskuste küllastajaid julgustatakse jagama oma oskusi ja andeid, nii on keskus ka uute oskuste ja kogemuste omandamise kohaks. Sageli jagavad vanemad oma käsitöö ja söögitegemise oskusi. Sini-Jasmin Taipale (2017) on uurinud Rautpihan avatud perekeskust küllastavaid immigrantidest vanemaid. Antud keskuse külalistest suur osa on just immigrandi taustaga inimesed. Taipale tehtud intervjuudest ilmnes, et keskusel on küllastajate enda ja ka keskuse töötajate hinnangul tugev positiivne mõju nii küllastajate vanemlike oskuste arengule kui ka nende kiiremale integreerumisele Soome ühiskonda (Taipale, 2017). Autori tähelepanu pälvisid kaks tsitaati Taipale uurimusest, mis kirjeldavad hästi vanema motivatsiooni keskuse küllastamiseks:

”Ma saan vaadata, kuidas peaksin käituma oma lapsega. Ma saan vaadata, kuidas käituvad oma lastega emad, kellel on rohkem lapsi. Kuidas nad lastega räägivad. Mõnikord, kui mu laps käitub halvasti ja ma ei tea, mida ma peaksin temaga tegema, saan järgida teiste emade eeskujut. Ma näen, et peaksin olema rahulik ja mängima lapsega, et ta mind rohkem hindaks ja paremini käituks. Kuna mul ei ole varasemaid kogemusi lastega ja minu ema ei ela meile lähedal, vajan ma sageli teiste nõu. Ma küll räägin ka oma emaga telefonis, kuid palju lihtsam oma õppida sellest, kui näen teisi emasid oma lastega tegelemas”

Emad D (autori tõlge soome keelest) (Taipale, 2017, 33)

”Sa tead, mis tunne on olla beebiga üksinda kodus. Sa ei saa midagi teha ja tunned nagu oleksid sunnitud koju jääma. Oled kodus nagu puuris ja vajad seda, et saad vahelduseks sealt välja. Siin saab teiste inimestega koos olla, ümbritsetuna inimestest ja ma arvan, et see on väga meeldiv vaheldus mõneks ajaks kodust välja saada. Emad F (autori tõlge inglise keelest) (Taipale, 2017, 36)

Eelnevad tsitaadid kirjeldavad hästi kahte peamist põhjust, miks Taipale järelduste põhjal lapsevanemad perekeskust küllastavad. Lapsevanemate jaoks on oluline vanemlike

oskuste õppimine teiste lapsevanemate toel. Samuti on üks peamisi põhjuseid kodust välja pääsemine perekeskusesse, kus on võimalik suhelda teiste vanematega, mis aitab vanematel püsida sotsiaalselt aktiivsena.

Sellised keskused perekondadele ja nende erinevad programmid pakuvad vanematele võimaluse rääkida ka muudel teemadel peale laste. Samas on lapsed ühendavaks lüliks lapsevanemate vahel ja teevad vanematele omavahelise suhtlemise algatamise kergemaks. Perekeskusi peetakse heaks kohaks, kus ühiskonda vähe kaasatud, näiteks äsja kolinud või muulastest lapsevanemad saavad uusi tutvusi, teadmisi ja tuge. Lapsed saavad keskuses kontakti teiste laste ja täiskasvanutega ja saavad seeläbi tugevdada oma sotsiaalseid oskusi. Samuti on lastel võimalik kasutada erinevaid mänguasju ja käelise tegevuse vahendeid, õppida uusi oskusi läbi mängu. Lisaks peetakse sarnaseid keskuseid ka headeks kogukonna tugevdajateks, kuna sageli ei leita mujalt piisavalt põhjuseid ja võimalusi isegi oma naabritega tutvumiseks. (Ala-Harja, 2011)

Eesti laste ja perede arengukava aastateks 2012-2020 seadis eesmärkideks muuhulgas paremaks vanemate positiivseks toetamiseks programmi Triple P ülevõtmist ja samuti teiste sarnaste mujal maailmas juba töötavate programmide kulutõhususe ja võimaliku ülevõtmise analüüsimist (Sotsiaalministeerium, 2011).

Avatud perekeskuste kulutõhusust on oma analüüsis põhjendanud Linnosmaa, Väisänen, Siljander ja Mäkelä (2012). Sotsiaalteenuste kulutõhususe analüüsimine on suhteliselt oletuslik, kuna inimest mõjutavaid tegureid on loendamatu palju ja seetõttu on teenuste tõelist efektiivsust raske hinnata. Linnosmaa jt kasutasid Põhjamaades toimivate perekeskuste töö kulutõhususe hindamisel võrdluseks lapse asendushooldusele kuluva summa, kuna toetuseta vanemate lapsed on suuremas riskis sattuda asendushooldusele. Nende analüüsi eelduseks oli see, et perekeskused pakuvad vanemale tugivõrgustikku. Samuti kasutati kulutõhususe hindamiseks töötu noore tekitatud kulu riigile, kuna lastel, kelle vanematel on kehvemad lapse kasvatamise oskused ja kesisemad suhted oma vanematega, on suurem risk koolidest välja langemisele, töötuks jäämisele ja sotsiaalsele tõrjutusele. Nende analüüsi kohaselt on nii laste asendushooldus kui noore inimese töötus

riigi jaoks suurema kulukusega kui avatud perekeskuse teenuse pakkumine väikelastega peredele. (Linnosmaa, Väisänen, Siljander, & Mäkelä, 2012)

Ametnike huvi Eestis võiks Soome perekeskuste mudel äratada ka vabatahtlike töö kasutamise võimaluse tõttu. Juba 1997. aastal allkirjastatud Amsterdami lepingu 38. deklaratsioon tõstatab vabatahtliku töö olulisuse sotsiaalse solidaarsuse arendamisel ja suunab informatsiooni ja kogemuste vahetamisele ning noorte ja vanemaealiste inimeste vabatahtlikus töös osalemise toetamisele (European Communities, 1997).

Soome kogemuse põhjal sobivad perekeskustesse vabatahtlikeks erineva vanuse ja haridusega inimesed, samuti on see heaks ühiskonnaga tutvumise kohaks immigrantidele, kellele on avatud perekeskused heaks töö- ja keelepraktika baasiks (Taipale, 2017). Vabatahtlikuna tegutsemise tugefaktoriks on võimalus luua oma perele ja lähikonna peredele koht, kus koos käia, samuti on võimalik ise määrata oma panuse suurus keskuse töösse. Ainult vabatahtlike tööjõul toimivate perekeskuste lahtioleku eelduseks ongi vabatahtlike leidumine. See on parimaks tugefaktoriks ka emadele endile oma esimeseks vabatahtliku töö kogemuseks (MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2017).

Eestis toimivad sarnaste joontega tasuta perekeskused Keila linnas Hiirekese mängutoas (tegutseb aastast 2007) ja Viljandi linnas Päikesekillu Perekeskuses (tegutseb aastast 2003), mõlemad on avatud kolm korda nädalas. Näiteks Hiirekese mängutuba on osaliselt Keila linna ja Lääne-Harju valla poolt rahastatav ja osaliselt isemajandav teenides ettevõtlustulu laste sünnipäevadeks ja huviringideks ruumide rendist (Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, 2018), Päikesekillu Perekeskus on rahastatud näiteks Viljandi linna, Hasartmängumaksu Nõukogu jt poolt (Päikesekillu Perekeskus, 2018). Seega on ka Eestis osatud märgata sellisel kujul toimiva teenuse vajalikkust, kuid siiski on sarnane perekeskuse kontseptsioon Eesti lapsevanemale veel võõras ja Eesti perepoliitika teenuse pakkumist ei hõlma. Eestis on populaarsed tasulised mängukohad, kuhu lapsevanem saab oma lapse mängima viia. Erinevalt tasuta avatud perekeskustest ei teki nendes tavaliselt teenuse kulukuse tõttu pikaajalist püsivat klientuuri. Antud teenused pakuvad küll lapsevanematele võimaluse jätta laps lühiajaliselt hoiuteenusele ja saada seeläbi omale vaba aega, kuid ei ole otseselt suunatud lapsevanemate vanemlike oskuste ning lapse ja

vanema omavahelise suhte toetamisele. Tasuliste mängutubade teenus ei ole üldiselt ka sobilik imikueas laste vanematele.

3.2 Probleemi seade

Soome näide avatud perekeskuse teenusest väikelaste vanemaid toetava meetmena on hea praktika analüüsima sarnase teenuse loomise vajalikkust ja sobilikkust Eestis, võttes arvesse Eesti ja EL-i valitud strateegiaid perepoliitika korraldamisel.

Vanemlust toetav avatud perekeskuse teenus on Soomes toiminud juba ligikaudu 30 aastat. Uurimustes (Ala-Harja, 2011) (Linnoosmaa, Väisänen, Siljander, & Mäkelä, 2012) (Taipale, 2017) on selgunud, et antud teenus on sotsiaalset kaasatust toetava toimega. Käesoleva magistr töö uurimisprobleem seisneb selles, et väikelapsi kodus hooldavate vanemate endi kogemusi ja hinnanguid avatud perekeskuse kui vanemlust toetava meetme kohta ja Eesti väikelaste vanemate vajadust analoogse teenuse järele ei ole piisavalt uuritud. Sellest lähtuvalt püstitatakse kolm uurimisküsimust:

- Milline on väikelast kodus hooldava vanema argipäev?
- Kuidas kirjeldavad avatud perekeskuste teenusest saadavat kasu väikelast kodus hooldavad vanemad Soomes?
- Milles näevad avatud perekeskuse teenuse vajalikkust väikelapsi kodus hooldavad vanemad Eestis?

Tulenevalt uurimisprobleemist on käesoleva uurimuse eesmärgiks analüüsida avatud perekeskuse teenust kui sotsiaalse sidususe toetamise meetet kodus last hooldavate vanemate subjektiivsel hinnangul Eestis ja Soomes.

4 Metoodika

4.1 Metodoloogiline ja teoreetiline lähtekoht

Käesolevas uurimuses rakendatakse kvalitatiivset uurimisviisi. Erinevalt kvantitatiivsest uurimisviisist ei ole kvalitatiivse uurimisviisiga saadud tulemused üldistatavad kogu sihtgrupile, kuid võimaldavad saada sissevaadet vastajate kogemusse nende subjektiivsete hinnangute analüüsimise kaudu (Flick, 2011). Rubin ja Rubini (2005) väitel võib tänu kvalitatiivsele uurimismeetodile näha tõstatatud probleemi uusi ning varjatud aspekte.

Antud töö teoreetiline lähtekoht toetub EL-i sotsiaalse sidususe teooriale, mille kohaselt on oluline kodanike kaasamine ühiskonda rõhuga riskigruppide kaasatuse parandamisele. Lapsevanemad kuuluvad riskigruppi, kuna koos lapse sünniga muutub nende senine argipäev: eemale jäädakse tööhõivest, väikelapse hooldusvajadus paneb koduse vanema sotsiaalse isolatsiooni riski. Eelkõige on EL-i rõhk sotsiaalse sidususe suurendamisel just paremaks töö ja pereelu ühildamiseks. Lisaks toetub antud töö sotsiaalse investeeringu teooriale analüüsimaks, kuivõrd lähtudes vanemate subjektiivsetest hinnangutest saab avatud perekeskuse teenust pidada vanemate toetamisel tõhusaks sotsiaalseks investeeringuks.

4.2 Andmed ja meetod

Autori eesmärgiks oli koguda lapsevanemate hinnanguid nende igapäevaelu kohta analüüsimaks sellest tulenevalt vanemate toe vajadust väikelapse kodus hooldamise ajal ning nende hinnanguid avatud perekeskuse teenusele.

4.2.1 Andmekogumismeetod

Magistritöö empiirilise osa andmed kogus antud töö autor, kasutades selleks poolstruktureeritud intervjuu meetodit. Poolstruktureeritud intervjuu meetod eeldab üldise intervjuu kava olemasolu, mida intervjuu käigus võib täiendada lisaküsimustega. Poolstruktureeritud intervjuude eesmärk oli lapsevanemate enda subjektiivsete hinnangute saamine nende argielu ja avatud perekeskuse teenuse kohta. Antud meetod

võimaldab intervjueeritaval vabamalt oma sõnadega vastata autori küsimustele ja annab autorile võimaluse vajadusel küsimuste järjekorda muuta ning küsida täpsustavaid küsimusi (Flick, 2011; Lepik, et al., 2014).

4.2.2 Valim

Autor viis läbi poolstruktureeritud individuaalintervjuud Soomes avatud perekeskusi külastavate lapsevanematega, ühe pikaajalise töökogemusega töötajaga ja Eestis mänguväljakuid külastavate lapsevanematega. Lapsevanemate kui avatud perekeskuse sihtgrupi subjektiivne hinnang on töö eesmärki silmas pidades oluline, kuna sihtgrupi vajadused määravad ka teenuse vajalikkuse ja seega on nende arvamuse kogumine teenuse analüüsimiseks vajalik (Flick, 2011). Pikaajalise töökogemusega avatud perekeskuse töötajaga tehtud intervjuu andis võimaluse saada täpsustavat teavet keskuse klientuuri ja selle vajaduste kohta spetsialisti vaatenurgast. Valimiks on valitud Soome avatud perekeskusi külastavad lapsevanemad, kuna Soomel on kogemusi avatud perekeskuste tööst 1990-ndate algusest ja vabatahtlike toel toimiva perekohviku tööst 2000-ndate algusest. Samuti on Eesti ja Soome kultuurid lähedased ja seega võiks ühes riigis edukalt toimiv poliitika olla ülekantav ka teise. Samas on Eestil ja Soomel erinev praktika lapsevanemate toetamisel. Eesti suunab 20% peredele suunatud hüvedest nende toetamiseks läbi teenuste, Soome 53%. Lapsevanemate eluga rahulolu hinnang on Eestis alla EL-i keskmise, Soomes aga EL-i kõrgemaid (v lk 21). Täpsemalt viidi läbi intervjuud Soomes Vantaa linnas ja Eestis Tartu linnas. Kumbki linnadest ei ole riikides pealinnaks, kuid mõlemad on elanikkonna suuruse poolest riigis suuremate hulgas.

Käesolev töö keskendub lapsevanemate toe vajadusele väikelapse kodus hooldamise ajal ja seetõttu on valimisse valitud kuni nelja aastaste laste vanemad, kelle laps ei käi lasteaias. Kuna avatud perekeskuste teenust oskavad kõige paremini hinnata selle külastajad, siis valis antud töö autor valimisse kümme lapsevanemat, kellel on Soomes avatud perekeskuse külastamise kogemus ja kellel on kuni nelja aastane laps, kes ei käi lasteaias. Lapsevanematest kaheksa olid emad ja kaks isad. Lisaks sellele kommenteeris avatud perekeskuse teenust kümneaastase töökogemusega avatud perekeskuse töötaja. Kuna Eestis avatud perekeskuse teenus laialdaselt levinud ei ole, siis Eestis viis autor

poolstruktureeritud intervjuud läbi mänguväljakuid külastavate lapsevanematega, kellel on kuni neljaaastane laps, kes ei käi lasteaias. Eestis intervjueritud lapsevanematest üks oli isa, üheksa ema. Kuna autor viis poolstruktureeritud intervjuud läbi väikelaste vanemate hinnangute ja kogemuste saamiseks, ei olnud selleks vajalik vastajatele ealisi, soolisi vms piiranguid seada.

4.3 Uurimuse käik

Poolstruktureeritud intervjuud viis autor läbi Soome lapsevanematega ja ühe avatud perekeskuse töötajaga 3-10.04.2018 ja Eesti lapsevanematega 11-23.04.2018. Intervjuud viis antud töö autor läbi avatud perekeskuses sellest varasemalt ette teatamata spontaanselt vabatahtlikuna vastama soostunud lapsevanematega. Samuti oli perekeskuse töötaja huvitatud magistritöö teemast ja uurimisprobleemist ning oli valmis oma kogemusest täpsemalt rääkima. Samamoodi palus autor ka Eestis mänguväljakuid külastavate lapsevanemate seast vabatahtlikke uurimuses osalemiseks. Kuna intervjuud toimusid kohtades, kuhu lapsevanemad olid tulnud koos lastega, kestsid intervjuud 20-60 minutit, andes võimaluse lapsevanemal oma lapsel silma peal hoida ja vajadusel intervjuu keskel lapsega tegeleda. Poolstruktureeritud intervjuu küsimused on valitud lähtuvalt töö teoreetilises osas käsitletud materjalist ning lapsevanemate subjektiivsete hinnangute paremaks analüüsimiseks on nii Soome kui ka Eesti lapsevanematele võimalikult sarnased küsimuste teemad (vt lisa 1 ja lisa 2). Intervjuud transkribeeriti jälgides intervjuerimise ja transkribeerimise põhitõdesid (Lepik, et al., 2014; Rubin & Rubin, 2005).

4.4 Analüüsikava

Analüüsimeetodiks oli temaatiline analüüs, autor transkribeerib teooriat ja analüüsib intervjuudes kogutud lapsevanemate kogemusi ja avatud perekeskuse töötaja hinnangut. Samuti analüüsib autor käsitletud Eesti lapsevanemate vastustest ilmnevat vajadust antud teenuse järele, võrreldes selleks Eesti lapsevanemate soovi toe järele ja Soome lapsevanemate vastuseid selle kohta, millist tuge nad enda sõnul avatud perekeskusest saavad. Kuna lapsevanemate enda hinnanguid toe vajadusele on vähe uuritud, siis sobib

analüüsimeetodiks temaatiline analüüs, mis võimaldab koguda andmeid vastavalt autori püstitatud eesmärgile ja uurimisküsimustele, pöörates tähelepanu ka sellele, mida ja kuidas intervjueritavad on antud teema kohta pidanud vajalikuks mainida, mõistmaks vastajate hinnanguid ja nende tagamaid (Flick, 2011; Kalmus, Masso, & Linno, 2015).

Käesoleva töö analüüsi osa on jagatud kaheks. Esimene osa keskendub lapsevanemate sotsiaalse sidususe uurimisele analüüsides vanemate argipäeva muutumist seoses lapse ilmumise ja peresse ja lapsevanemate hinnangut nende vajadusele toe järele väikelapsega kodus olemise ajal. Analüüsi teine osa analüüsib sotsiaalse investeerimise lähtekohast avatud perekeskuse meetme kasutegureid tuginedes lapsevanemate hinnangule (eeldatavast) avatud perekeskusest saadavast kasust ja lapsevanemate toetamise vajalikkusele väikelapse kodus hooldamise ajal. Selle põhjal analüüsib autor, kas Soome praktikat avatud perekeskuste teenuse osutamisest tasuks kaaluda meetme ületoomiseks Eestisse (ja mujale EL-i).

4.5 Uurimuse eetika

Kvalitatiivsete intervjuude meetodit kasutades on oluline tagada intervjueritavate anonüümsus, seetõttu ei ole antud töös kasutatud intervjueritavate nimesid ja kuna perekeskused ja mänguväljakud võivad olla üsna kindla küllastajaskonnaga, ei mainita intervjueritavate anonüümsuse tagamiseks ka neid. Intervjuude läbiviimiseks paluti vabatahtlikke lapsevanemaid perekeskuses ja mänguväljakuid jagama oma kogemusi. Enne poolstruktureeritud intervjuude läbiviimist kinnitas autor vastajatele ka, et nende vastuseid kasutatakse käesolevas magistritöös ja vastajate anonüümsus garanteeritakse. Pärast magistritöö kaitsmist hävitatakse intervjuude transkriptsioonid.

Soome lapsevanemaid nimetatakse antud töös vastavalt Soome lapsevanem A, B, C, D, E, F, G, H, I, J või K ja Eesti lapsevanemaid vastavalt Eesti lapsevanem A, B, C, D, E, F, G, H, I, J või K. Avatud perekeskuse töötajale viidatakse kui Töötajale.

5. Analüüs: Avatud perekeskuse teenusest ja selle vajalikkusest lapsevanemate kogemusele ja arvamusele toetudes

Järgnevalt esitab töö autor intervjueritud Soome ja Eesti lapsevanemate subjektiivseid hinnanguid lähtudes oma kogemustest lapsevanema rollis olemisest ja sellest, kuidas lapse sünd perekonna igapäeva elu muudab, et saada kinnitust väikelapsi kodus hooldavate vanemate sotsiaalsesse isolatsiooni sattumise ohu kohta. Intervjuude eesmärk oli uurida Soome lapsevanemate, kui teenuse kasutajate hinnanguid avatud perekeskuse teenusele ning Eesti lapsevanemate arvamusi perekeskuse teenuse arendamise vajalikkusest Eestis. Seejärel analüüsib autor perekeskuse teenuse vastavust EL-i perepoliitika suundadega teenuse laiemale levikule toetamiseks.

5.1 Väikelast kodus hooldava vanema argipäev

Lapse sündimine muudab perekondade igapäeva elu rutiini, seda nii Soomes kui ka Eestis. Lapse sünniga kaasnevad uued kohutused, lapsest tulenevad rutiinid lapse söömis- ja uneaegade tõttu ning väljakutsed uues rollis hakkama saamisel. Kõik intervjueritud lapsevanemad, nii Soomes kui ka Eestis leidsid, et nende igapäeva elu käib samade päevarütmide järgi, sõltudes eelkõige lapse une- ja söögiaegadest. Vastajad kirjeldasid oma argielu peale lapse sünni kui oluliselt rutiinsemat, oluliselt vähemate spontaansete käikudega. Enamus vastajatest leidis, et nende argipäevad sarnanevad väga nädalavahetustele, kuna väikelaste une ja söögiajad on ka nädalavahetustel samasugused kui nädala sees. Paar vastajat leidis, et nädalavahetused on oluliselt erinevad: siis on neil võimalik koos perega midagi ette võtta, sest ka teine, töötav lapsevanem, on kodus ja aitab lapsega tegeleda. Erinevus lapse-eelse ajaga on aga selles, et ka siis tuleb ettevõtmised pikalt ette planeerida ja seada vastavaks lapse päevarütmile. Lapsevanemad tõdesid, et sooviksid oma ellu rohkem spontaansust, mis nende elus enne lapse sünni oli. Lapsevanemad kinnitasid, et peale lapse sünni veedavad nad oluliselt rohkem aega kodus.

”Meil on iga päev sageli samad päevarütmid laste une ja söögiaegade tõttu. Enam ei lähe niisama välja sõpradega hängima nagu peale tööd käisin, vaid olen ikka lastega. Nädalavahetused oleme samuti perega, siis on küll mees ka kodus.” (Soome lapsevanem A. Autori tõlge soome keelest.)

”Meie argielu on peale lapse sünni täiesti muutunud, enam ei suhtle väga sõpradega, ei käi nii sageli kuskil kodust väljas. Nädalavahetused ja argipäevad on sarnased, sest need käivad lapse rütmi järgi, kuid üritame nädalavahetusel midagi muud koos perega teha.” (Soome lapsevanem D. Autori tõlge soome keelest.)

”Elu on väga palju muutunud. Palju kodusemaks olen jäänud. Mulle meeldiks lapsega rohkem väljas käia aga nii väikestele ei tehta midagi, mis ei maksaks ka väga palju.” (Eesti lapsevanem J)

”Elu on muutunud väga palju. Kogu aeg kulub poja kasvatamisele. Aga ma ei kurda. Ma väga naudin pojaga mängimist ja talle uute oskuste õpetamist. Argipäevad on meil ühesugused, nädalavahetused erinevad ainult selle poolest, et siis ka issi terve päev kodus ja saan natuke vabamalt tunda ennast.” (Eesti lapsevanem I)

Oma igapäevaelu kirjeldades mainisid mitmed Soome lapsevanemad, et nädala sees on neil võimalik perekeskusi külastada, samuti mainiti, et nädalavahetustel on ka lapse teine vanem kodus ja aitab lapsega tegeleda. Fakt, et mitmed Soome lapsevanemad tõid oma argipäevast rääkides kohe esimeste seas esile perekeskuse, näitab kindlasti keskuse olulist rolli lapsevanemate igapäevarutiinis.

„Minu nädalavahetused ja argipäevad on väga sarnased, erinevad perekeskuse päevad, käiksin siin sagedamini kui selle lahtioleku ajad paremini sobiksid.” (Soome lapsevanem B. Autori tõlge soome keelest.)

Peale lapse sündimist on vanematel sageli palju vähem aega iseenda, oma partneri, sõprade ja harrastuste jaoks. Pea kõik intervjuueritud lapsevanemad tõdesid, et kõige enam tunnevad nad puudust oma isiklikust ajast – vastajad leidsid, et neil ei ole piisavalt aega enda eest hoolitsemiseks, harrastustega tegelemiseks, lugemiseks, sõpradega suhtlemiseks, poes käimiseks jms. Mitmed vastajad tundsid puudust ka unest, soovisid rohkem aega oma kaaslasega kahekesi veetmiseks. Vähenenud koduväline aktiivsus vähendab kindlasti ka lapsevanemate sidusust ühiskonnas, seega liiguvad lapsevanemad kodus veedetud aja tõttu pigem sotsiaalse isoleerituse suunas.

”Igatsen mehega oma aega. Seda aega pole enam üldse.” (Soome lapsevanem B. Autori tõlge soome keelest.)

"Olen lastega üks. Tahaks vahetevahel oma aega, tahaks täiskasvanute seltsi. Päevad koosnevad ainult lastega suhtlemisest, seepärast tulime siia (perekeskusesse – autori märge)." (Soome lapsevanem G. Autori tõlge soome keelest.)

Kuna Eesti lastekaitsetöötajate hinnangul on peamiseks lastekaitseprobleemiks puudulikud vanemlikud oskused (Kütt, 2011) ja suur osa lapsevanematest tunneb ka ise, et vajaks lapsevanema rollis hakkama saamiseks tuge, kuid ei tea kuhu toe saamiseks pöörduda (Kasvandik, Edovald, Treial, & Vajakas, 2014) (Karu, Turk, Suvi, & Biin, 2012), siis uuris autor nii Eesti kui Soome lapsevanemate käest, kust otsivad vastajad lapse kasvatamise, hooldamise ja tervise kohta tekkivatele küsimustele vastuseid. Soome lapsevanematest enamus mainis, et saavad vajadusel nõu ja abi küsida nõuandlast (Soomes käivad pered nõuandlas raseduse kulgu ja tervist jälgimas ja selle kohta infot saamas. Peale lapse sünni käiakse sama nõuandla töötaja juures kontrollimas lapse normaalset kasvu ja arengut - autori märge). Pooled lapsevanemad mainisid, et nende jaoks on oluline teiste lastevanemate käest nende kogemuste küsimine. Pooled vastajatest mainisid perekeskust paigana, kuhu nad saavad vajadusel oma küsimustega pöörduda. Mõned vastajad said lapse kasvatusalaste küsimustega pöörduda oma perekonnaliikmete poole ja paar vastajat mainis ka interneti info saamise vahendina. Sama küsimust Eesti lapsevanematelt küsides nimetasid enamus info leidmise allikana interneti, täpsemalt nimetati Facebooki temaatilisi arutelusid ja perefoorumeid. Mõned lapsevanemad kinnitasid, et vajadusel on nad pöördunud küsimustega perearsti või oma ema poole või on otsinud lisateadmisi teemakohasest kirjandusest. Siinkohal on kindlasti väga oluline tähele panna, et Soome lapsevanemad nimetasid teabe küsimise kohana nõuandlat ja avatud perekeskust, samas kui Eesti lapsevanemad pigem rõhutasid interneti infoallikana. Kuna internetis leiduv informatsioon on väga erineva usaldusväärsusega, millest osa võib lapsevanemaid pigem juhatada lapsi kahjustava käitumiseni, siis võib seda kindlasti lugeda üheks murekohaks Eesti vanemahariduse korraldamises.

"Nendes valdkondades hangin teadmisi internetist. Tõsisemate murede korral helistan perearstile. Paaril korral olen helistanud ka perearsti nõuande telefonile." (Eesti lapsevanem E)

"Kuna ma ise olen tervishoiutöötaja, siis praktika ajal olen üht-teist näinud ja õppinud ning teadmisi omandanud. Küll aga olen nõu küsinud ema või lastega sõbrannadel ning samuti perearstilt." (Eesti lapsevanem G)

”Emalt / ämmalt või Facebooki vastavast grupist. Sealt on hea küsida, sest seal on kõik lapsed ühe vanused ja suurem tõenäosus, et nemad on mingil hetkel ka sama asja läbi teinud.” (Eesti lapsevanem H)

”Internetist, Facebooki temaatilistest gruppidest.” (Eesti lapsevanem J)

Kõik intervjuueeritud lapsevanemad mainisid oma teiste täiskasvanutega suhtlemist kirjeldades, et suhtlevad oma (endiste) sõpradega oluliselt vähem kui enne lapse sündi. Vastajatest peaaegu kõik kinnitasid, et suhtlevad peale lapse sündi oluliselt rohkem nende sõpradega, kellel on samuti lapsed, kuna nendega leitakse oluliselt rohkem ühist olevat ja paljud lasteta sõbrad on jäänud kaugeks.

”Väga palju on muutunud sõpradega suhtlemine. Suhtleme väga palju vähem, isegi telefonis ei lobise enam nii palju. Elu on muutunud ja huvitavad teemad ka.” (Soome lapsevanem B. Autori tõlge soome keelest.)

„Suhtlemisaktiivsus on drastiliselt langenud. Viimaste aastate jooksul on olnud palju päevi, kui suhtlengi ainult oma lapse ja elukaaslasega. Teiste laste vanematega suhtleme aeg-ajalt kas interneti teel või ka lastega koos playdate’-e tehes.” (Eesti lapsevanem K)

„Väga vähe suhtlen teiste täiskasvanutega. Pole nagu millestki rääkida nendega, kellel pole last, sest teised käivad pidudel jne. Pole ühist teemat, millest rääkida. (Eesti lapsevanem F)

”Pole kunagi väga suur suhtleja olnud aga peale lapse saamist on see veel halvemaks läinud. Ei suhtle väga palju ka teiste vanematega”. (Eesti lapsevanem H)

Enamus Soome lapsevanematest mainis perekeskust kohana, kus nad saavad teiste lapsevanematega suhelda ja uusi tutvusi leida ja seda nimetati ka peamise põhjusena, miks avatud perekeskust külastatakse.

”Peale lapse sündi kolisime ja uusi tutvavaid pole väga mujalt kui perekeskusest leidnud, suhtleksin kindlasti hea meelega rohkemgi teiste lapsevanematega, kuid kahjuks ei sobi meile muud perekeskuse lahtioleku ajad.” (Soome lapsevanem B. Autori tõlge soome keelest.)

Enamus Eesti lapsevanematest ütles, et saavad teiste lapsevanematega suhelda läbi interneti, läbi sotsiaalmeedia.

”Suhtlus on valdavalt internetis murede-rõõmude jagamine ja vahel ühiste ettevõtmiste planeerimine.”

(Eesti lapsevanem D)

”Praegu on jäänud suhtlusringi lisaks pereliikmetele sõbrad, kellel on samavanused lapsed. Nendega korraldame keskmiselt kaks korda kuus ühiseid kokkusaamisi ning suhtleme sotsiaalmeedia kaudu. (Eesti

lapsevanem E)

”Suhten interneti teel enamusest kõigi inimestega.” (Eesti lapsevanem F)

Soome ja Eesti lapsevanemate intervjuusid analüüsid ilmnes, et lapsevanemate kogemused väikelapsega kodus olemisest on väga sarnased. Koduseks jäämine ja uue oluliselt rutiinsema eluga kohanemine võib lapsevanemate jaoks olla üsnagi raske. Nii Soome kui Eesti lapsevanemad leidsid, et nädalavahetused on neil sageli kergemad, kuna siis ei ole vaja üksinda lapsega hakkama saada ja siis võetakse sageli ette ka ühiseid tegevusi koos oma perega. Lisaks sellele mainisid argipäevi vaheldusrikkamaks ja sisukamaks tegeva asjana Soome vanemad just perekeskust. Eesti lapsevanematest mainisid argipäevi kirjeldades vaid paar lapsevanemat, et kohtub nädala sees ka teiste täiskasvanutega, pigem kinnitas suurem osa neist, et neil on võimalik kohtuda teiste lapsevanematega kuni paar korda kuus, kuid omavahel suheldakse pigem interneti teel kodust välja minemata. Kõikide vastanud vanemate vastustest võib lugeda välja seda, et lapsega kodus olemine on neid muutnud oluliselt kodusemaks, vähem aktiivseks ja väljaspool kodu teiste inimestega suhtlevaks, mis omakorda kinnitab koduste lapsevanemate sotsiaalse sidususe kahanemist väikelapsega kodus oleku ajal.

5.2 Soome lapsevanemate hinnangud avatud perekeskuse teenusele

Lapsevanemate argipäeva elu kirjeldustest ilmneb oht nende sotsiaalse sidususe vähenemisele ja hästi hakkama saavate väikelastega perede vajadus toe järele. Just lapsevanema sotsiaalse sidususe, vanemlike oskuste ja väikelastega perede argipäeva toetamiseks pakutakse Soomes laialdaselt avatud perekeskuse teenust. Pikaajalise töökogemusega perekeskuste töötaja iseloomustas perekeskuse klientuuri kui osaliselt

vahelduvat, kuid siiski piisavalt stabiilset, et külastajad saaksid omavahel suhelda. Kuna suur osa lapsevanematest Soomes on lapsega kodus umbes aasta, siis sageli ongi ühe pere perekeskuse teenuse kasutamise aeg umbes sama pikk. Samas kinnitas töötaja, et neil on väga pikaajalisi kliente, kellel on mitu väikese vanusevahega last ja kes on mitmeid aastaid pidevalt perekeskust külastanud. Näiteks oli paar vanemat, kes olid külastanud avatud perekeskust, mis on avatud E-R 9-16 ja mõlemad neist kinnitasid, et on seal käinud pea igal argipäeval. Suurem osa küsitluid elas päeval avatud perekeskuse ja õhtustel aegadel toimiva avatud perekeskuse läheduses, mõlemad neist on avatud mõned tunnid kaks korda nädalas ja just nii sageli külastasid oma sõnul neid keskusi ka enamus vastajatest. Üks vastaja kasutas õhtust perekeskuse teenust vähemalt korra kuus. Pooled vastajatest olidki arvamusel, et hea perekeskus on külastajate jaoks tasuta ja sinna saab tulla ette registreerimata. Samuti mainisid pooled vastajatest, et nende jaoks on vajalikud keskuse külastamiseks selle paindlikud lahtiolekuajad, et oleks võimalik keskust külastada nii hommikupoolsetel aegadel, lõunasel ajal kui ka õhtuti. Nii külastajad kui ka intervjuueeritud keskuse töötaja leidsid, et keskus ei pea olema avatud iga päev vähemalt kaheksa tundi, olulisem sellest on, et keskuse lahtioleku ajad oleksid järjepidevalt samad, et need saaks peredele kujuneda harjumuseks. Samas mainis mitu perekeskust õhtuti külastavat lapsevanemat, et väga sooviks osaleda ka päevase keskuse tegevuses, kuid selle lahtioleku aeg nende laste päevagraafikuga ei sobi.

” Minu nädalavahetused ja argipäevad on väga sarnased, erinevad vaid perekeskuse päevad, käiksin siin sagedamini kui selle lahtioleku ajad paremini sobiksid. ”

(Soome lapsevanem B. Autori tõlge soome keelest.)

” Mina käin siin lastega õhtustel aegadel korra kuus või sagedamini. Minu naine alati, kui keskus lahti on. (Soome lapsevanem C. Autori tõlge soome keelest.)

”Perekeskusel on oluline roll meie elus. Siia jõudmine pole küll kõige tähtsam osa nädalast aga väga kasulik ja vajalik meile. Kindlasti see on osa meie iganädalasest rütmist. Just siin ei pea ma tundma süümepiinu, kui ma kogu aeg lapsega ei mängi ja uusi asju välja ei mõtle, siin on tal omal põnevam kui kodus. Mina saan rahus jälgida ta mängimist ja teiste täiskasvanutega rääkida. (Soome lapsevanem B.

Autori tõlge soome keelest.)

Erandidult kõik avatud perekeskusi külastanud lapsevanemad tõidki olulise perekeskuse teenuse kasutamise motivaatorina välja sealt saadava täiskasvanute seltsi ja jutukaaslased. Vanemad rõhutasid oma vastustes, et suhtlevad argipäeviti teiste täiskasvanutega just perekeskustes, mitte näiteks mänguväljakutel või väikelaste arendamisele suunatud huviringides. Perekeskuse eeliseks eelmainitud kohtadega toodi välja nende sobivust väikelastega peredele ja keskuste suhtlemist soodustava keskkonna.

”Käin perekeskuses paar korda nädalas. Mu poeg naudib siin käimist ja siin on rohkem tegemist, kodus istume niisama. Lapsed õpivad mängima omavahel ja teiste täiskasvanutega. Perekeskused on koht kuhu tulla, et ei peaks jääma üksi lastega, vaid saab ka teiste täiskasvanutega suhelda.” (Soome lapsevanem A. Autori tõlge soome keelest.)

” Käin perekeskuses umbes 4 korda nädalas ja näen selle toimimises vaid positiivseid pooli. Tugivõrgustikku vanematele, jutukaaslast, lapsed saavad mängida teiste lastega koos ja kodust saab välja.” (Soome lapsevanem J. Autori tõlge soome keelest.)

”Siin on hea, et ei ole eelregistreerimist, see on tasuta, oled kaua tahad sellel ajal kui keskus lahti on. Saab oma lapse tempos olla aga samas siiski ka omale seltsi leida ja tuge saada. Ma arvan, et ei suudaks muidu väikest last kodus hooldada, kui siia ei pääseks. Meie omavalitsuses pääseb iga päev kuskile lastega, siin on kõik hästi lastevanematel.” (Soome lapsevanem E. Autori tõlge soome keelest.)

”Korra nädalas käin perekeskuses ja korra beebiujumises. Käin beebiujumises peamiselt selleks, et laps saaks ujuda, areneda. Perekeskuses hakkasin käima eelmisel sügisel just seetõttu, et laps saaks mängida toredas ruumis, kus on erinevad asjad kodustest, ta saab suhelda teiste lastega. Väikest beebit ei viitsinud kogu aeg mudasesse liivakasti maha panna, seega on see mängutuba oluliselt sobivam mängukoht meile. Mina saan siin rääkida teiste lapsevanematega, täiskasvanutega, kes on samas olukorras nagu minagi. Meil on ühiseid jututeemasid, mitte ainult lapsed vaid ka muudel teemadel räägime, hea vaheldus töökaaslastega tööasjade arutamisele.” (Soome lapsevanem D. Autori tõlge soome keelest.)

Samuti käis peaaegu igast perekeskuse külastajaga tehtud intervjuust läbi sõnapaar ”kodust välja”. Vanemad kasutavad selles kontekstis sageli väljendit ”pääsen kodust välja”, mis näitlikustab hästi lapsevanema suhtumist sellesse, et tänu lapse kodus hooldamisele on nad oluliselt vähem liikuvad ja igatsevad tegevusi väljaspool kodu. Samuti näitab see, et perekeskus loob kodus olevatele lapsevanematele sellise võimaluse, kuhu nad saavad minna, kui tahavad taaskord ”pääseda”, seega tundub perekeskusel olevat kindlasti positiivne mõju vanemate sotsiaalsele sidususele.

”Kodust saab välja, rutiinile vaheldust ja see aitab peletada masendust kui saab teiste samas olukorras olevate inimestega jutustada.” (Soome lapsevanem A. Autori tõlge soome keelest.)

”Minu jaoks on perekeskus oluline, see annab meelerahu, et võin korra nädalas (autori märge: muudel nädalapäevadel vastaja kodukohas perekeskust õhtuti ei toimu) siia tulla. See on aidanud vastu pidada argipäeva rutiinile ja lapsevanema elu raskustele. Tänu sellele on lapse kasvatamine olnud lihtsam. Laps käitub siin paremini. Käin perekeskuses ainult õhtuti, kuna päeval olen tööl. (Soome lapsevanem D. Autori tõlge soome keelest.)

”Saan siin aktiivsele lapsele tegemisi ja mängu, omale saan emade tugivõrgustiku ja täiskasvanute tuge, saan kodust välja” (Soome lapsevanem H. Autori tõlge soome keelest.)

Hea perekeskuse toimimiseks ei pidanud ükski külastaja vajalikuks mainida uute põnevate mänguasjade olemasolu. Vaid üks lapsevanem tõi välja, et ideaalis võiks perekeskuses olla turnimisnurk, kus lapsed saaksid aktiivselt tegutseda, võimelda, sest just sellist enamasti lastel kodus pole. Siiski olid kõik vastajad ühel meelel - kõige olulisemaks peeti vaid sobivate hubaste ruumide olemasolu ja kööginurga kasutamise võimalust, et oleks koht, kuhu peredel koguneda, kõik ülejäänud mugavused on ainult pluss, aga mitte ilmingimata vajalik.

”Mulle meeldib see, et perekeskus on tasuta, siia saavad kõik tulla ja võrdsed olla. Perekeskuse juures mõnus, et ruumid on mõnusad, avarad ja hubased. Lisaks võiks siin veel olla võimlemisvahendeid, koht kus turnida – palju mänguasju on meil kodus ka olemas aga sellist turnimisvõimalust ei ole. (Soome lapsevanem B. Autori tõlge soome keelest.)

Üks mugavus, mille üle perekeskuse külastajad heameelt tundsid, oli võimalus lastele ja endale keskusest kerge eina teha või väikse tasu eest osta. Seda ei peetud nii vajalikuks nagu kööginurga kasutamise võimalust, kuid siiski kergelt teostatav mugavus. Sageli on seal pakutavaks eineks hommiku- ja õhtupuder, mida valmistab keskuse töötaja, vabatahtlik või mõni külastajatest. Pudru keetmine ei ole kulukas ja keeruline protseduur, kuid kergendab taas lapsevanema argipäeva. Lisaks söövad lapsed vanemate sõnul mitmekesi koos palju isukamalt isegi selliseid toite, mida sageli kodus ei soovita.

”Samuti on tore, kui pakutakse võileiba ja kohvi.” (Soome lapsevanem H. Autori tõlge soome keelest.)

„Hea on, et saame siin putru, võileiba jms süüa. Lastel on üheskoos süües hea isu, lisaks kergendab ühe söögikorra siit ostmine jällegi meie päevarutiini.“ (Soome lapsevanem F. Autori tõlge soome keelest.)

Kuna suur osa perekeskustest toimivad vabatahtlike abil, siis küsis töö autor intervjuueeritavatelt lapsevanematelt nende valmidusest vabatahtlikuna perekeskuse töös osaleda. Osad vastajad olid varem olnud perekeskuses vabatahtlikud ja oleksid edaspidigi valmis toimima vabatahtlikuna. Ka mitmed teised vastajad arvasid, et võiksid olla vabatahtlikud, kui perekeskuse töö ei saaks ilma nende kaasabita jätkuda. Vaid vähesed arvasid, et ei sooviks olla vabatahtlikud perekeskuses.

” Mina ei ole olnud, minu naine aga on. Kui minu vabatahtlikuna toimimine oleks keskuse lahtioleku eelduseks, siis oleksin valmis samuti vabatahtlikuks olema.” (Soome lapsevanem C. Autori tõlge soome keelest.)

„Kui meile sobiks lapse ajagraafikuga see siin nii kindlal ajal käimine, siis kindlasti. Kuna see on minu arust väga tähtis koht, just eriti last üksi hooldavatele vanematele, ma näen, kui tähtis see on ja seepärast kindkasti oleksin valmis ise olema vabatahtlik.“ (Soome lapsevanem E. Autori tõlge soome keelest.)

Nagu eelnevas peatükis mainitud, tunnevad mitmed vastanud Soome lapsevanematest, et lapse kasvatusel on nõu ja tuge võivad nad saada perekeskuse töötaja ja teiste külastajate käest. Ka perekeskuse töötaja leidis, et lapsevanemad tulevad sageli keskusesse lapse arengu, kasvatamise ja tervise alastele, aga ka perekonna argielu puudutavatele küsimustele vastuseid saama ja julgevad neid ka tänu perekeskuse vabale õhkkonnale esitada. Siiski töötaja arvates seisneb tema igapäevatöö rohkem peretöös, sotsiaaltöös peredega.

„See töö siin on väga hea ennetustöö lastekaitse alal, siin saab märgata inimesi, kes vajavad tuge. Sellele võikski rohkem olla teenus suunatud. Ametlikult kuulume alushariduse alla aga võiksime sotsiaaltöö, lastekaitse alla kuuluda. Uut sellist teenust arendades hakkaksin pigem sotsiaaltöö poolt seda asja ajama, mitte alushariduse poolt. Väga tähtis on et siin inimesed tunnevad end siin tahetuna ja soojalt vastuvõetuna.“ (Töötaja. Autori tõlge soome keelest)

Vastajatest enamus leidis, et väga oluline on alushariduse, sotsiaaltoetuse või muu sobiva haridusega töötaja olemasolu keskkuses, vaid üks vastaja arvas, et see oleks oluline, kuid perekeskus saab toimida ka ilma sellise töötajata. Paar vastajat nentis, et kuna nad on senini külastanud perekeskust õhtustel aegadel, mil perekeskuses töötajat ei ole, ei oska nad sellisest isikust ka puudust tunda, kuid usuvad, et kindlasti on paljude lapsevanemate jaoks sellise töötaja olemasolu väga vajalik. Perekeskuse töötaja kohalolu peeti eelkõige oluliseks külastajate omavahel suhtlema ärgitamiseks. Samuti mainisid vastajad, et väga põnevad on töötajate tõstatatud temaatilised vestlusringid – lapsevanemad saavad kogemusi vahetada ja samal ajal vajadusel küsida töötajate nõu. Samuti arvasid lapsevanemad, kelle külastatud keskkuses toimus ka töötaja, et töötaja oskab pakkuda abi just konkreetsete olukordade lahendamisel, mis lastega keskkust külastades tekivad. Näitena toodi lapse jonnihooegade toimetulemist, lastele mänguasjade jagamise õpetamist, raskusi potitreeninguga jms. Keskkuse töötaja arvates saavadki suur osa tema vestlusi lapsevanematega alguse just lapse igapäevaelu puudutavate küsimustega. Sageli jõuavad need vestlused aga üsna kiiresti lapsevanema vähese uneaja, väsimuse, tüdimuse ja stressini. Nende muredega aga tavaliselt kohe vestlusi ei alustata. Töötaja ise pidas enda kõige olulisemaks tegevuseks perekeskses just perede tervitamist ja nendega suhtlemist, et kõik võiksid end keskkuses tunda soojalt vastuvõetuna, olenemata sellest, millises meeleolus nad on või kas nad on leidnud enne keskkusesse tulemist aega enda välimus korda sätida. Sarnaselt lapsevanemate intervjuudest ilmnenule pidas ka perekeskuse töötaja väga oluliseks osaks oma töös lapsevanemate igapäevaelu toetamist, sh nõu andmist.

”Minu arust on väga oluline, et perekeskuses on ka eriala inimene tööl, lapsevanemad teavad, kust nad võivad soovi korral minna nõu küsima ja kasvõi niisama südant puistama vabas keskkonnas ja lapse mängimise ajal, eriti hea on see näiteks lapse erinevate raskete arenguetappide läbimise ajal. Väga kasulikud olid ka nt beebitunnid, kus eriala inimene tegi teemahommikuid, vanemad said oma argielu asju rääkida, see oli väga hea jäämurdja ja aitab vabamalt suhelda.” (Soome lapsevanem B. Autori tõlge soome keelest.)

”Minu arust on väga tähtis, et siin on olemas selline eriala inimene, ta oskab kõige osas nõu anda. Ta oskab nõu anda lapse tervise koha pealt, samas kasvatus koha pealt, aitab täita avaldusi, nõu anda, kuidas paremini lapse jonniga toime tulla ja paljust muust. Ta on ka lihtsalt väga tore jutukaaslane. Meile on väga tähtis, et ta on siin olemas.” (Soome lapsevanem E. Autori tõlge soome keelest.)

„Vanemate vastupidamise ja stressi kohta ei küsita küll otse küsimusi. Selle teema kohta tahetakse palju tuge ja vastuseid aga selle kohta ei küsita ehk nii otse. Tavaliselt algavad vestlused lapse unest ja söögist, aga sageli jõuavad jaksamise ja unepuuduse ja muu selliseni. Saan anda nõu kuidas stressile vastu panna, inimesed näevad siin, et ka teistel on raske. Vanematel on kodus üks raske. Siin ei ole vaja end üles sättida ja olla keegi teine, siin võivad vanemad olla unised, lapse söögiga määrdunud ja saavad end siiski tunda vabalt. Tundub et see on vanematele vabastav, et siin on teisi silmi, kes aitavad vaadata lapsi ja samal on tuge ja jutukaaslast. On vaheldust.“ (Töötaja. Autori tõlge soome keelest)

Vanemate hinnangu kohaselt on erialase haridusega töötaja olemasolu küll väga positiivne, kuid nende jaoks on esmatähtis siiski teiste täiskasvanute olemasolu – siinkohal mainiti taaskord just perekeskust külastavaid lapsevanemaid, teisi keskust külastavaid lapsi mainiti harvem, mis taaskord näitab, et perekeskuste kasutamise olulisima motivaatorina on täiskasvanud suhtlemiskaaslasted. Seda kinnitas ka perekeskuse töötaja märkus selle kohta, et sageli külastavad noored emad neid suisa paarinädalaste või paaripäevaste imikutega, kes selgelt veel teiste laste seltskonnast puudust tunda ei oska. Loomulikult on avatud perekeskuste näol tegemist siiski tasuta mängutubadega ja nii mainisid ka peaaegu kõik vastajad, et otsivad perekeskusest ka mängukaaslasti oma lapsele.

” Lapsed saavad siin teiste lastega mängida, neil on siin tore.” (Soome lapsevanem C. Autori tõlge soome keelest.)

Ainsa perekeskuse külastamist takistava asjaoluna oskasid lapsevanemad välja tuua mittepiisavaid või ebasobivaid perekeskuse lahtioleku aegasid. Vastajatest ükski ei osanud perekeskuse töös tuua välja miinuseid, küll aga kinnitasid osad vastajad, et perekeskuse külastamine aitab neil peletada masendust ja argipäevarutiinist tulenevat tüdimust. Kõik vastajad olid täiesti kindlad, et avatud perekeskusel on nende igapäevaelus tähtis koht ja et teenus on lapsevanematele väga vajalik.

” Usun, et kindlasti vähendab perekeskus oluliselt vanemate masendust, üksindust ja ühiskonnast eraldatust.“ (Soome lapsevanem J. Autori tõlge soome keelest.)

” Alguses, kui me 10 aastat tagasi perekeskuse teenusega alustasime, oli raske põhjendada ainsagi perekeskuse tööd aga õnneks saime tähelepanu ja tuge ja nüüd teatakse, et see on vajalik ja hea.“ (Töötaja. Autori tõlge soome keelest)

„Olen nüüd kaks aastat käinud erinevates perekeskustes, Kodus oleva emana on mulle väga tähtis, et saan perekeskusesse tulla, saan vaheldust lapsega üksi olemisele ja tuge.“ (Soome lapsevanem H. Autori tõlge soome keelest.)

„Ma olen häbelik ja mul on raske leida uusi tuttavaid. Perekeskuse juures on väga hea see, et saan kodust välja ja saan teistega suhelda. Me oleme alles kolinud, meile on väga tähtis et saame siin uute inimestega tutvuda ja suhelda ka täiskasvanutega. Mänguväljakutel ei ole ma varem nii palju teiste lapsevanematega rääkinud kui siin perekeskuses. Pealegi ei sooviks ma kehvema ilmaga nii palju aega õues veeta.“ (Soome lapsevanem G. Autori tõlge soome keelest.)

Perekeskuse külastajaid ja töötajat intervjuerides sai töö autor perekeskuse teenuse kohta vaid positiivset tagasisidet. Teenus iseenesest on lihtne, kuid ometi leiavad sellega kokku puutunud inimesed, et see on väga oluline nii väikelastele vahelduse pakkumiseks, andmaks lapsevanematele võimaluse kodust välja pääseda ja suhelda teiste täiskasvanud inimestega ning saada nõu ja tuge oma rollis lapsevanemana kui ka lastekaitse alaseks ennetavaks tööks.

5.3 Eesti lapsevanemate hinnangud avatud perekeskuse teenuse vajalikkusele

Nagu eelpool mainitud (vt pt 5.1) ilmnes Eesti lapsevanematega tehtud intervjuudest, et vanemate enda hinnangul on nende suhtlemine teiste täiskasvanud inimestega peale lapse ilmumist peresse väga palju vähenenud. Samuti on muutunud suhtlusringkond, kuna varasemast enam suheldakse just nende inimestega, kellel on ka (samaealised) lapsed. Selgus, et küsitletud Eesti lapsevanemad käivad lapsele ja endale seltsi otsimas mänguväljakutel, beebiujumiskoolitustel, väikelaste lauluringides jms huviringides.

”Haiguste hooajal käime mänguväljakutel vähe, ent muul ajal 1-2 korda nädalas.” (Eesti lapsevanem D)

”Kord nädalas käime laulutunnis ning mänguväljakul.” (Eesti lapsevanem E)

”Proovime käia kord nädalas ujumas. ... Kavas on hakata käima ka Laulupesas laulmas ja beebikoolis. Ja kui käin teistel lastega lapsevanematel külas või kui keegi tuleb meile külla, siis saavad ka lapsed omavahel mängida.” (Eesti lapsevanem G)

"Käime õues, ümbruskonnas on palju väikeste lastega peresid, kes ka liivakastides mängimas käivad. Käime ka vahel huviringides. Suhtlus on küll teiste vanematega pigem pinnapealseks jäänud" (Eesti lapsevanem I)

Üldiselt ühendab huviringides käimist siiski see, et nendes kogunetakse lühiajaliselt, nendes toimuv on tiheda graafikuga ja suunatusega just väikelapse arendamisele, jättes vähem aega lastevanematele vabaks omavaheliseks suhtlemiseks. Samuti on eelmainitud huviringid tavaliselt tasulised. Mänguväljakutele kogunev külastajaskond on tihti väga muutuv, seda eriti suuremates asulates, seega ei ole uute tutvuste loomine ja suhtlemine vanemate arvates nii lihtne, nagu see oleks tuttavamas seltskonnas.

"Teiste, võõraste lapsevanematega pole lihtne tutvuda, sest piirkonnas on vähe kohti, kus käia. Mõtlen mängutubasid, ringe jms. Kui ka käia, on seal taas lasteaiaeelses eas lapsed, mitte 3+ aasta vanuses lapsed, sest nemad on juba aias." (Eesti lapsevanem D)

"Laulutunnis on võimalik teiste peredega tuttavaks saada, kuna on kindel seltskond ning rohkem perioodilisi kokkusaamisi. Mänguväljakul on iga kord erinevad pered, kellega ei teki kontakti." (Eesti lapsevanem E)

"Osad lapsevanemad on aktiivsed suhtlema, teised pigem tagasihoidlikumad ning nendega on raskem suhelda. Kuna ma ise olen pigem selline aktiivne ja rohkem suhtleja tüüpi, siis pole raske teistega tutvust luua." (Eesti lapsevanem G)

Samuti peavad vanemad sageli oma beebieas lapsi liiga väikeseks, et neid mänguväljakul liivale panna, neile oma kodukohas teiste beebide seast seltsilisi või sobiv huviring leida.

"Mu laps on veel liiga väike, et kuskile mängima minna." (Eesti lapsevanem F)

"Mulle meeldiks oma üheaastasega rohkem väljas käia, aga nii väikestele ei tehta midagi, mis ei maksaks ka väga palju." (Eesti lapsevanem I)

Töö autor kirjeldas Eesti lapsevanematele Soomes toimivat avatud perekeskuse teenust kui kohta, kus väikelapsi kodus hooldavad vanemad saavad tasuta käia koos lapsega mängimas, teiste laste ja lapsevanematega suhtlemas ja kus sageli toetab vanemaid kohapeal ka kasvatusliku haridusega töötaja, kellelt vanemad saavad nõu küsida, temaga suhelda, ning küsis nende arvamust sellise teenuse vajalikkuse kohta. Kõik vastajad

leidsid, et sellise perekeskuse teenus on kindlasti peredele väga kasulik. Enamus vastajatest olid kindlad, et sooviksid ise ka keskust külastada, et kodus väikelapsega olemisele vaheldust saada, teiste lapsevanematega suhelda ja lastele mängukaaslasti saada.

"Võiks küll olla Eestis ka selline asutus. Kindlasti pakub vaheldust nii vanematele kui ka lastele." (Eesti lapsevanem C)

"Ma arvan, et Eestis võiksid ka sellised keskused olla, eriti talveperioodil, kus inimesed on rohkem tubased. ... Arvan, et sellised perekeskused saaks luua raamatukogude juurde, mis juba on omamoodi küla, alevi või linnaosa keskused. Tihti on juba sinna rajatud ka lastenurk või eraldi tuba koos mänguasjadega. Ootaksin turvalist ja mitmete arendavate tegevustega mängimise kohta, kuhu oma lapsega minna. Imetamismurk võiks kindlalt olla, mingi kohvinurgake, et lapsevanemad saaksid kohvitada ja juttu ajada." (Eesti lapsevanem E)

"See oleks väga hea võimalus teistega tutvuda nii vanematel kui lastel." (Eesti lapsevanem F)

"Külmal ajal kindlasti oleks tervitatav, eriti kui see oleks tasuta. Huviringid on kallid ja ei võimalda oma graafikus kohal käia nagu perekeskus (nt vahel laps magab kauem, siis kogu päevakava sassis). Isoleeritus on kindlasti probleem, mis paljusid kimbutab ning internetis infot otsides võib sattuda ka lapsi kahjustavate nõuannete otsa." (Eesti lapsevanem J)

Paar vastajat leidis küll, et perekeskuse teenus kui selline võiks olla väga kasulik, kuid nemad ise sellesisulist teenust ei vajaks, kuna neil on piisavalt hästi toimiv tugivõrgustik ja neil on piisavalt tuttavaid, kellega suhelda.

"Ise ei ehk ei tunneks puudust sellest aga see oleks huvitav mõte vanematele, kes on näiteks nooremaealised ja vajavad rohkem tuge." (Eesti lapsevanem B)

"Kindlasti võivad sellist keskust vajada mõned inimesed, kellel on tugivõrgustik nõrgem või üldse puudub ning kui mees töötab näiteks välismaal või on pikalt komandeeringus. Võimalusi suhelda teistega, mängida, rääkida murest." ... "Pakkuda rohkem lapse ja lapsevanemate ühist kvaliteetselt aja veetmist, kuna tänapäeval on kõigil kiire ja elatakse nutiajastul, siis oleks oluline veeta lapsega kvaliteet aega. Mina hetkel enda seisukohalt millestki puudust ei tunne ning ei oska ootusi selle kohta seada." (Eesti lapsevanem G)

Sarnaselt Soomes perekeskusi külastanud lapsevanemate arvamusel, et eelkõige külastavad nad perekeskusi teiste inimestega suhtlemiseks, kirjeldasid ka intervjueeritud Eesti lapsevanemad oma ootusi perekeskuse osas. Eelkõige toodigi välja võimalust teiste lapsevanematega suhelda ning lastele seltsi leidmist. Samas pidasid Eesti lapsevanemad kasvatusliku või muu sobiva haridusega töötaja olemasolu perekeskuses olulisemaks kui Soome lapsevanemad, pidades töötaja kohalolu keskuses seda külastavatele peredele väga vajalikuks.

”Ma arvan, et see, kas keskuses on kasvatusliku haridusega töötaja pidevalt kohal või paaril päeval nädalas, sõltub keskuse suurusest ja perede arvust. Üldjuhul peaksin seda vajalikuks, sest nii saab märgata peresid, kes vajaksid rohkem abi ka teistes valdkondades.” (Eesti lapsevanem E)

”Arvan, et see oleks ikka oluline, kuna see inimene on õppinud seda ning annab kvaliteetsemat nõu ja oskaks paremini kuulata. Samas võib olla see ka inimene, kellel on elust enesest omandatud suur kogemuste pagas.” (Eesti lapsevanem G)

”Hea oleks tõesti kasvatusteaduste ja lastepsühholoogiaga sina peal oleva inimese kohalolu, kes vanemate seas ringlevaid ebatõeseid müüte saaks ümber lükata ja oskaks erinevate raskuste puhul nõu anda.” (Eesti lapsevanem J)

Lisaks sellele olid lapsevanematel ettepanekud selle kohta, millist tuge võiks külastajad veel perekeskuselt vajada. Mainitud teenustest psühholoogi, nõustaja, tegevusterapeudi, füsioterapeudi, meditsiinilise haridusega töötaja ja imetamisnõustaja teenus oleksid kindlasti avatud perekeskustes väga asjakohased, kuid samas teeksid teenuse ostmise oluliselt kulukamaks. Seetõttu võiksid need olla perekeskustes kättesaadavad aeg-ajalt – nagu Soome perekeskustes on aeg-ajalt külas spetsialiste, kes erinevate teemadega vestlusringe läbi viivad ja vanemate küsimustele vastavad (vt pt. 5.2).

”Vajadusel võiks olla seal psühholoog, nõustaja. Lastele ja vanematele tegevusterapeut, füsioterapeut, et arendada lapse motoorset arengust.” (Eesti lapsevanem G)

”Perekeskus võimaldaks nii emale kui ka isale, miks mitte ka vanavanematele, tagada tugisüsteem ning suhtlusvõrgustik erinevate muredega hakkamasaamiseks. Sealt võiks saada infot erinevate sotsiaaltoetuste osas, samuti võiksid toimuda muusika- ja kunsti huviringid.” (Eesti lapsevanem E)

"Võiks olla lihtsalt mingi mänguala ja meditsiinilise haridusega inimene kelle käest saaks abi küsida."
(Eesti lapsevanem H)

"Teenus, mis Eestis on vähe kättesaadav, on imetamisnõustamine. Puudu on ka eestikeelne informatsioon selle kohta, milline on lapse normaalne emotsionaalne, sotsiaalne, psühholoogiline jne areng." (Eesti lapsevanem J)

Suur osa Soomes toimivatest perekeskustest toimib tänu vabatahtlike olemasolule ja seetõttu uuris töö autor Eestis intervjuudele vastanutelt nende valmidust vabatahtlikuna tegutseda. Üle poolte vastanutest arvasidki, et nad oleksid valmis aeg-ajalt vabatahtlikuna tegutsema. Üks vastaja mainis küll, et ilmselt soovitakse Eestis siiski töö eest tasu saada.

"Oleksin kindlasti nõus vabatahtlik olema kui aeg lubab." (Eesti lapsevanem C)

"Oleksin vabatahtlikuna nõus keskuses tegutsema, kuid keegi teine peaks olema asjade üldise toimimise eest vastutav (ruumide üür, vee- ja küttearved, vabatahtlike graafikud)." (Eesti lapsevanem E)

"Iseenesest oleks see väga hea mõte ja kindlasti leiduks inimesi ja võimalusel oleksin küll, kui see asuks mu kodukandi lähedal." (Eesti lapsevanem G)

"Mulle tundub, et Eestis vabatahtlikkuse teema on ikka veel suhteliselt võõras ja eestlane tahab ikkagi raha saada tehtud töö eest." (Eesti lapsevanem H)

Intervjueeritud Eesti lapsevanemad olid arvamusel, et avatud perekeskuse teenus võiks väikelaste vanemate jaoks olla nende igapäevaelu toetamisel väga vajalik. Avatud perekeskuse teenuse juures peeti oluliseks eelkõige seda, et see oleks tasuta, kõigile väikelastega peredele avatud ja hubane koht, kus oleks meeldiv koos oma lapsega aega veeta ja teiste laste ja vanematega suhelda. Keskuses käimist peeti tõenäolisemaks kohaks teiste lapsevanematega suhtlemiseks kui näiteks huviringe või mänguväljakuid. Samuti olid vanemad arvamusel, et selline teenus sobiks ka väga väikeste laste vanematele kodust välja saamiseks ja vajalike teadmiste ning uute tutvuste saamiseks. Lapsevanemate ootused avatud keskuse teenusele olid suuresti seotud ka eriala spetsialistide kohaloluga keskuses. Lapsevanemad arvasid, et neile oleks väga vajalik, et keskusi vähemalt aeg-ajalt ka laste kasvatamise või tervishoiu alase haridusega spetsialist külastaks tehes spetsialistide arvamuse küsimise lapsevanemate jaoks kättesaadavamaks. Siiski oldi arvamusel, et perekeskuse töötaja olemasolu ning eriala spetsialistide külaskäigud

keskusesse oleksid küll külastajatele väga kasulikud, kuid keskuse külastamine huvitaks neid ka siis, kui seal erialase haridusega töötajaid ei oleks. Lapsevanemate soovi avatud perekeskuse teenuse kasutamiseks väljendab ka nende väljendatud valmidus toimida vajadusel perekeskuses vabatahtlikuna.

6. Arutelu

Antud töös käsitletul põhinev arutelu jaguneb kaheks. Esimesena vaatleb autor perekeskuse teenust sotsiaalse sidususe toetajana ja selle kasutegureid ning teiseks arutleb teenuse kulutõhususele ja mõjule toetudes teenuse sobivust EL-i sotsiaalselt investeerimise tegevuskavaga.

6.1 Perekeskuse teenus toetab kodus last hooldava vanema sotsiaalset sidusust

Lapse sünn on tavaliselt pere jaoks küll rõõmustav sündmus, kuid mitmed uuringud (Bleidorn, 2016; Laine, Hyväri, & Vuokila-Oikkonen, 2010; Linnosmaa, Väisänen, Siljander, & Mäkelä, 2012) on näidanud, et väikelapse hooldamine tekitab vanematele palju stressi, sageli masendust ja üksildustunnet. Väikelapse kodus hooldamise aeg paneb täiskasvanu sotsiaalselt vähem kaasatute riskigruppi. Lapsevanemate toe vajadust on küll poliitika kujundajad viimastel aastakümnetel osanud märgata ja vanemluse toetamiseks on võetud vastu erinevaid samme (Õiguskantsler, 2018; Sotsiaalministeerium, 2011; Estonian Government, 2014), kuid levinuimad vanemlust toetavad programmid on suunatud töö ja pereelu paremaks ühildamiseks ning riskiperede, probleemsete peredega tegelemiseks. Nõ hästi hakkama saavate peredega enamasti poliitika ei tegele, kuigi ennetustegevusena oleks õigem tegeleda vanemate toetamisega just enne probleemide ilmumist ning võrreldes hilisemale sekkumisele mineva kulutusega on ennetav teenus kindlasti kulutõhusam.

Teenuse järel vajaduse hindamiseks on vajalik kõigepealt kaardistada juba olemasolev hüvede raamistik ja seepärast analüüsis autor lastega peredele suunatud hüvede võrgustikku ja selle vastavust lapsevanemate toe vajadusele. Nii Soome kui Eesti lapsevanemaid intervjuerides leidis kinnitust Laine, Terhi jt (2010) väide, et väikelapsega kodus veedetud aeg toob lapsevanemale küll palju rõõmu läbi lapse arengu, edusammude ja toredate perega koos veedetud hetkede näol, kuid samas võib see aeg olla lapsevanema jaoks rutiinne ja väsitav, kuna varasemast oluliselt enam veedetakse aega kodus olles ning elurütmid on lapse päevarütmidest tingituna oluliselt väsitavamad ning ühekülsemad.

Kõik Soome avatud perekeskustes intervjueritud leidsid, et külastavad perekeskusi selleks, et saada teiste lapsevanemate näol jutukaaslast, täiskasvanute seltskonda ja küsida neilt nõu. Samuti nentisid kõik vastajad, et peale lapse sündi suhtlevad nad oluliselt vähem oma endise suhtlusringkonnaga, kellega suheldi enne lapse sündi. Intervjueritud lapsevanematest peaaegu kõik väljendasid soovi rohkema suhtlemise järgi väljaspool kodu ja soovi kodust välja saada. Seega leidis kinnitust ka väide, et väikelapsega kodus olles kogevad lapsevanemad end sageli üksildasena ja tunnevad puudust täiskasvanute seltskonnast ja toest (Laine, Hyväri, & Vuokila-Oikkonen, 2010). Rutiinne kodukeskne igapäevaelu, vähesem suhtlemine oma seniste tuttavatega, vähesem osalemine kogukonna elus ja raskused uute tutvuste leidmiseks, isoleeritus – see vähendab lastevanemate sotsiaalset sidusust ja kinnitab, et perede toetamine ainuüksi läbi rahaliste vahendite ei ole piisav toetamiseks lapsevanemate hakkama saamist väikelapse kasvatamisega.

Ühe vajaliku teenusena lapsevanemate toetamiseks pakub antud töö autor välja Soome kogemusel avatud perekeskuse teenuse ja hindas perekeskuse külastajate ja töötaja intervjuude põhjal perekeskuse teenuse vastavust lapsevanemate vajadustele. Soomes on pikaajaliselt osatud näha perede ja just lapsevanemate toetuse vajadust ja selle lahendamiseks pakutakse laialdaselt avatud perekeskuste teenuseid. Soome vanemate hinnangul on perekeskusel nende igapäevaelus väga oluline positiivne roll, kuna sealt saavad nad nii täiskasvanute seltskonda kui ka lapse kasvatamise alaste teadmistega töötaja nõuandeid lapsega paremaks hakkama saamiseks. Kõik Soomes intervjueritud väikelaste vanemad leidsid, et perekeskusel on nende igapäevaelus tähtis roll. Perekeskuse töös miinuseid ei leitud. Küll aga võis nende vastustest välja lugeda, et teenus on väga oluline lapsevanemate sotsiaalse sidususe ja vanemlike oskuste toetamiseks. Küsitletud Soome lapsevanemad said oma sõnul uued tutvused, teadmised ja koha, kuhu minna, pääsemaks koos väikelapsega kodust välja just avatud perekeskusesse.

Teenuse laiemaks kasutamiseks mujal EL-is, kasutades näitena Eestit, uuris autor Eesti lapsevanemaid ja nende hinnangut Soomes toimiva avatud perekeskuse teenuse vajalikkusele. Intervjueritud Eesti lapsevanemad arvasid, et avatud perekeskuse teenus oleks kindlasti väikelaste vanematele väga oluline ja peaaegu kõik vastanutest sooviksid

ka sarnast keskust külastada. Lisaks sellele võib nende vastustest lugeda välja vajaduse sellise toe järele, mida Soome lapsevanemate hinnangul nemad saavad avatud perekeskusest. Seega ei saa Eesti väikelaste vanemad vajalikku tuge muudest allikatest, mis toetab Karu jt (2012) väidet selle kohta, et Eesti lapsevanemad üritavad oma lapsevanema rollis eelkõige ise hakkama saada. Järeldades intervjueeritud Eesti lapsevanemate vastustest, ei saa nad avatud perekeskuse teenuse pakutavale toele vastavat toetust ka ühiskonnalt, traditsiooniliselt peremudelilt, kogukonnast nagu näiteks Neyer (2003) ja Hantrais (2004) on põhjendanud, miks kõikides kultuurides ei pruugigi samu sotsiaalteenuseid vaja olla.

Intervjueeritud Eesti lapsevanemad tunnevad puudust võimalusest lapsekasvatuse alastele küsimustele vastuseid saada eriala haridusega inimestelt. Kodus last hooldava vanema infoallikad on sageli piiratud või ei soovi vanemad neid kasutada, soovimata saada sildistatuks – ”vaid halvad vanemad, soovimatult käituvate laste vanemad, probleemsed pered otsivad abi eriala spetsialistilt”. Kui küsitletud Soome lapsevanemad kinnitasid, et saavad lapse kasvatamisega seotud teadmisi nõuandla või avatud perekeskuse töötaja käest ja lapsevanematelt avatud perekeskusest, siis Eesti lapsevanematest suurem osa sai oma küsimustele vastused internetifoorumitest ja sotsiaalmeediast. Uurides Eesti lapsevanemate ootusi avatud perekeskuse teenusele, tõi suur osa vanematest välja, et sooviks keskusest erinevate spetsialistide nõu lapse kasvatamise ja tema tervise kohta, tunnistati senist vajakajäämist usaldusväärse informatsiooni kättesaadavuses, mis omakorda tähendab, et Eestis ei ole vanemaharidusega piisavalt tõhusalt tegeletud, et see oleks lapsevanematele teada, kust vajadusel spetsialistide nagu imetamisnõustaja, füsioterapeut, psühholoog, väikelapse arengu alaste teadmistega spetsialist, peretöötaja vms nõustaja nõu küsida saaks. Perekeskusest loodeti sellisele toele vähemalt aeg-ajalt, ehk ei oodatud spetsialistide igapäevast kohalolekut. Küll aga lootsid vanemad tasuta ja eelregistreerimiseta, pikkade ooteaegadeta vahetut suhtlemist spetsialistidega.

Analüüsides avatud perekeskuse teenust, selle töötaja pikaajalist kogemust ja keskuse külastajate subjektiivset hinnangut oma kogemusele võib kasutades Moran jt (2004) jaotust vanemlust toetavatele teenustele (vt pt 2.3 lk 26) liigitada antud teenuse

multifunktsionaalseks, kuna perekeskusel on positiivseid mõjusid nii lapsele (nt suhtlemisoskused, suurem valmidus lasteaeda minekuks), vanemale (nt vanemlike oskuste paranemine, vanema hakkama saamise toetamine) ning lapse ja vanema suhtele (lapse ja vanema omavaheliste suhtlemise paranemine). Seega võib avatud perekeskuse teenust pidada väikelastega perede mitmeid vajadusi toetavaks meetmeks.

Lisaks positiivsele rollile perede toetajana näeb autor perekeskusel ka toetavat rolli vabatahtliku töö populariseerijana, kuna suurem osa küsitletud lapsevanematest oleksid valmis proovima vabatahtlikku tööd perekeskuses. Soome kogemuse põhjal on võimalik avatud perekeskuseid toimimas hoida nii palgalise töötaja kui ka vabatahtliku tööjõu abil või neid omavahel kombineerides. EL-i strateegia on lähitulevikus senisest enam toetada kodanike vabatahtlikku tegevust ja avatud perekeskuse loomise näol on võimalik luua tingimused, ärgitamaks lapsevanemaid panustama vabatahtlikku tegevusse, saades sellest kohese hüvena perekeskusest saadava positiivse toe ja säilitada sidusust ühiskonnaga.

6.2 Soome praktikat on võimalik üle kanda Eestisse

Euroopa Liidu liikmesriigid pakuvad oma lapsevanematele erinevas mahus ja tingimustel tuge. EL on küll seadnud miinimumi hüvedele, mis peaksid olema riigi poolt vanematele pakutud, kuid suurem osa liikmesriike on loonud peredele soodsamad tingimused, mis näitab, et liidu üleselt kehtestatud hüved on pigem liiga minimaalsed.

Käesolev töö andis ülevaate EL-i perepoliitika peamistest strateegiatest (Thévenon, 2011) (Riisalu, 2006) (Gauthier, 2002) (Esping-Andersen, 1990) ja võrdles EL-i liikmesriikides lapsega perede toetamiseks kulutatud ressursside suurust ja nende erinevat suunamist rahalistele ja mitterahalistele hüvedele. Tabelites 1 (lk 13), 2 (lk 14) ja 3 (lk 20) toodud andmete põhjal võib järeldada, et riikide strateegiad lastega perede toetamisele panustamises ei olene riikide liigitumisest peremudeli tüübi järgi. Samuti ei selgita peremudeli tüüp riigi strateegiat meetmete jagunemisel rahaliste ja mitterahaliste vahendite vahel. Ka perepoliitika meetmete analüüsimiseks kasutatud võrdlusandmed - laste arv naise kohta ja naiste osalemine tööturul - ei ole ühe peremudeli ulatuses sarnased. Samas on toetusi universaalselt tagavates riikides perede hinnang oma eluga

rahuloluga kõrgem, kui liberaalsemates meetmeid vajaduse põhisemalt tagavates mudelites.

Mitmed peresid toetavate meetmete analüüsijad on tõdenud, et hüvesid teenustena pakkudes jõuavad soovitud positiivsed tulemused sihtgrupini kindlamini, kui hüvesid rahas toetustena makstes. Samuti kinnitas käesolevas töös tehtud analüüs, et lastega pered on suurema tõenäosusega hinnanud kõrgemalt oma eluga rahulolu kui nad elavad riigis, mis suunab suurema % oma SKT-st just teenuste osutamisele lastega peredele (vt lk 21). Suurema rahalise toetuse ja perede eluga rahulolu näitajaga sama tugevat seost ei leitud. Mainitud analüüsi alusel saab väita, et kuna EL-i poliitika suund on sotsiaalse investeerimise tegevuskava järgi kulutõhusamate investeringute valimine, siis lastega perekondasid toetades tuleks eelistada toetuste maksmisele teenuste pakkumist, kuna need on kulutõhusamad.

Lapsevanemate suuremat toetamist läbi rahaliste meetmete võib pidada teenustest vähemtõhusaks, toetudes ka läbiviidud intervjuudele, kuna vaatamata Eesti lapsevanemate saadavale suhteliselt kõrgele vanemapalgale mainisid vastanud lapsevanemad lastele huviringide leidmisel ja spetsialistide juurde pöördumisel suurimaks takistajaks nende kulukust, samuti toodi välja nende raskesti kättesaadavust. Intervjueeritud lapsevanemad arvasid, et avatud perekeskuse teenus peaks kindlasti olema tasuta, et see oleks kõigile väikelaste vanematele kättesaadav. Sellest võib järeldada, et peredele toe rahas maksmine võimaldamaks neil ise omale vajalikud teenused valida ja leida, sealjuures vajalikke teenuseid välja töötamata ja nende kohta peredele teabe kättesaadavaks tegemiseta, ei ole edukas meede perede toetamisel.

Eestis ja Soomes on erinev strateegia jagada väikelaste vanematele suunatud vahendid peredele pakutavate teenuste ja toetuste vahel. Mõlemad riigid pakuvad lapsevanemale võimaluse pikaks tasustatud vanemapuhkuseks, kuid kui Eesti panustab lastega peredele suunatud teenustele 20% kogu lastega peredele eraldatud vahenditest, siis Soomes kulutatakse vahenditest 53% teenuste osutamisele. Samas Eesti lapsevanemate hinnang eluga rahulolule on skaalal 1-10 6,8 olles EL-i keskmisest madalam ja Soomes on see 8,2, olles EL-i kõrgemate seas (vt lk 21). Sotsiaalse investeerimise seisukohalt on siiski tähtis

nõ investeringu tasuvus, mitte ainuüksi kodanike subjektiivne rahulolu. Mõlemas riigis jääb laste arv naise kohta alla taastoote piiri, ehk naised saavad vähem lapsi kui rahvaarvu samal tasemel püsimiseks või suurenemiseks vajalik oleks. Samuti on nii Soomes kui Eestis naised võrreldes EL-i keskmisega tööturul pigem aktiivsed. Siiski Soomes ongi laste arv naise kohta 1,77, olles EL kõrgemate hulgas ja Eestis on see arv 1,59. Soomes on ka veidi kõrgem naiste osalus tööturul. (vt. Tabel 2, lk 14).

Nii Eesti kui Soome lapsevanemaid intervjuerides kirjeldasid lapsevanemad oma argielu peale lapse sündi varasemaga võrreldes oluliselt erinevana. Kirjeldati soovi saada rohkem igapäevarutiinile vaheldust, pääseda kodust välja, suhelda täiskasvanud inimestega ja saada lapse kasvatamise alast nõu spetsialistidelt ja teistelt vanematelt. Soome lapsevanemad kinnitasid, et sellist tuge saavad nad avatud perikeskusest, nii seda külastavatelt lapsevanematelt, seda külastavatelt spetsialistidelt kui ka selle töötajatelt. Peamiseks faktoriks, miks perikeskus mängib selle külastajate argielus tähtsat rolli, pidasid lapsevanemad siiski seda, et avatud perikeskuses on võimalik veeta aega koos teiste lapsevanemate ja nende lastega. Kuna teenust kasutanud lapsevanemad olid ühel meelel, et perikeskuse juures on esmatähtis neile vaid sobiva ruumi olemasolu ning ka teised perikeskuse kasutamist mugavamaks tegevad lisad nagu hommikupudru pakkumine ja temaatilised vestlusringid perikeskuses võib oma olemuselt lugeda pigem soodsalt lahendatavateks, võib perikeskuse tööd kulutõhusaks teenuseks lapsevanemate toetamiseks ja samuti ka ennetavaks vahendiks sotsiaalse sidususe toetajana. Avatud perikeskuse kulutõhususe väidet toetab ka Linnosmaa, Väisänen, Siljander ja Mäkelä (2012) avatud perikeskuste kulutõhususe analüüs.

Sotsiaalne investeerimine lapsevanema heollu avatud perikeskuse teenuse väljatöötamise kujul on ennetavaks peretöö alaseks vahendiks ja seda võib pidada kulutõhusaks investeeringuks, kuna paremini toetatud ja paremate vanemlike oskustega lapsevanemate lapsed osutuvad hilisemas elus harvemini riskikäitujateks, suurem sotsiaalne kaasatus mõjub positiivselt lapsevanema kogemusele väikelapse kodus hooldamise ajal ja nende kiiremale naasmisele tööle peale lapsehoolduspuhkust ja seega võivad tänu avatud perikeskuse teenusele lapsevanemad ja nende lapsed edasises elus väiksema tõenäosusega vajada sotsiaalset või materiaalist tuge. Samuti on lapsevanemate

ja nende vanemlike oskuste toetamine kindlasti ka investeering parandamaks laste heaolu, kuna paremate vanemlike oskustega ja toimiva tugivõrgustikuga vanemate lapsed kasvavad paremas keskkonnas. Lapsevanema kasvatuspraktika mõjutab oluliselt lapse hilisemat võimalikku õpiraskusi ja riskikäitumist (Sotsiaalministeerium, 2011).

Avatud perekeskuste teenus on Soomes pikaajalise kogemusega, seda on hinnatud väga tõhusaks vanemate toetamise meetmeks ja sotsiaalse investeeringu teooriale tuginedes võib tänu antud teenuse kulutõhususe ning positiivse mõju sihtgrupi sotsiaalse sidususele järeldada, et poliitika kujundajad võiksid kaaluda teenuse üle toomise võimalikkust ka Eestisse ja mujale EL-i liikmesriikidesse.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli analüüsida avatud perekeskuse teenust kui sotsiaalse sidususe toetamise meetet kodus last hooldavate vanemate subjektiivsel hinnangul Eestis ja Soomes. Avatud perekeskuse teenuse tõhususe analüüsimiseks kasutas autor sotsiaalse sidususe ja sotsiaalse investeerimise teooriaid. Selgitamaks, millised meetmed võiksid olla tõhusamad väikelastega vanemate sotsiaalse sidususe toetamiseks, tegi autor kõigepealt ülevaate EL-i liikmesriikides pakutavast toest lapsevanematele ja analüüsis, milliseid meetmeid või perede toetamise strateegiaid võib lugeda tõhusamateks. Analüüsist selgus, et peresid universaalselt toetavad meetmeid võib lugeda tõhusamatemaks vajadusepõhistest toetamise meetmetest. Lisaks selgus, et väikelastega perede toetamine läbi teenuste on tõhusam, kui nende toetamine läbi rahaliste vahendite.

Selgus, et hästi toimivad pered ei ole EL-i poliitika kujundamisel saanud piisavalt tähelepanu, samuti ei ole levinud meetmed vanemluse toetamiseks. Küll aga võib väikelapsega kodus veedetud aeg muuta lapsevanemad ühiskonnas vähekaasatud sihtgrupiks, kelle vähese kaasatuse tagajärjel võivad halveneda nii nende enda väljavaated püsida ühiskonnas aktiivsete liikmetena ja naasta peagi tagasi tööturule kui ka väikelastele pakutav kasvukeskkond. Ka töö autori poolt läbi viidud intervjuud lapsevanematega kinnitasid väikelaste vanemate vajadust vanemaid toetavate teenuste järele.

Käesolevast tööst ilmnes, et Soomes laialdaselt pakutav avatud perekeskuse teenus mõjub tõhusalt lapsevanemate sidususe toetajana. Lisaks sellele ilmnes perekeskuse positiivne mõju lapsevanema teadlikkuse tõstjana lapse kasvatuse puutuva teemal, mis oleks Eesti kontekstis väga oluline, kuna vanemaharidus ei ole Eestis hästi ja sihtgrupile kättesaadavalt korraldatud. Avatud perekeskusel võib näha ka olulist rolli vabatahtliku töö populariseerijana.

Avatud perekeskuse tööd hindab käesoleva töö autor kulutõhusaks peredele suunatud teenuseks ning küsitledes Eesti lapsevanemaid selgus, et ka Eesti lapsevanemad oleksid

huvitatud sellises keskkuses käimisest. Analüüsid nendega tehtud intervjuusid ning perekeskuste külastajatega tehtud intervjuusid selgus ka Eesti vanemate vajadus sellise toe järele, mida küsitletud Soome lapsevanemad enda sõnul avatud perekeskusest saavad. Selle põhjal soovib käesoleva töö autor perepoliitika kujundajatel kaaluda avatud perekeskuste töö toetamise võimalikkust nii Eestis kui ka mujal EL-is.

Kasutatud kirjandus

- 2010/18/EU, C. D. (2010). *Parental Leave*. Eur-Lex. Access to European Union Law. Külastatud 10.01.2018 aadressil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:em0031>.
- Ala-Harja, J. (2011). *Perhekahvila toimintaa kehittämässä Case Cafe Kurpitsa*. Seinäjoen ammattikorkeakoulu: Kulttuurin yksikkö Kulttuurituotannon koulutusohjelma.
- Asvall, J. E. (1999). *First meeting on strategies for child protection*. WHO Regional Director for Europe. Padua, Italy: WHO.
- Bahle, T. (2008). *Family policy patterns in an enlarged Europe*. Teoses J. Albert, Handbook of Quality of Life in the enlarged European Union. (ss. 100-125). London: Routledge.
- Bleidorn, W. B.-T. (2016). *Stability and Change in Self-Esteem During the Transition to Parenthood*. SAGE. Külastatud 01.03.2018 aadressil: <https://doi.org/10.1177/1948550616646428>.
- Copus, A. (2014). *TiPSE-The Territorial Dimension of Poverty and Social Exclusion in Europe*. Epsilon. Aberdeen: European Commission.
- Council of Europe. (2004). *Council of Europe New Strategy for Social Cohesion*. Külastatud aadressil: http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/RevisedStrategy_en.pdf.
- Department of Health. (2004). *National Service Framework for Children, Young People and Maternity Services*. Külastatud aadressil: <http://www.dh.gov.uk/assetRoot/04/09/05/52/04090552.pdf>.
- EB nr 247. (2008). *Family life and the needs of an ageing population*. Analytical Report. Flash Eurobarometer. Directorate General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. European Commission.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Espoo. (2018). *Avoimet päiväkodit*. Külastatud 20.02.2018 aadressil: http://www.espoo.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Varhaiskasvatus/Avoim_varhaiskasvatus_ja_kerhot/Avoimet_paivakodit.

- Estonian Government. (2014) *Family policy*. Republic of Estonia Government. Külastatud 10.10.2017 aadressil: <https://www.valitsus.ee/en/objectives-activities/family-policy>.
- Euroopa Komisjon. (2013). *Barcelona eesmärgid: Väikelaste hoiuteenuste arendamine Euroopas jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu edendamiseks*. Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele. Külastatud 10.10.2018 aadressil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX:52013DC0322>.
- European Commission. (2018). *Social Investment. Employment, Social Affairs & Inclusion*. Külastatud 9. 04 2018 aadressil: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1044&langId=en>.
- European Communities. (1997). *Treaty of Amsterdam amending the treaty on European Union, the treaties establishing the European Communities and certain related acts*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Eurostat. (2016). *Social protection statistics - family and children benefits. European Commission Statistics Explained*. Külastatud 10.10.2017 aadressil: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Social_protection_statistics_-_family_and_children_benefits#Distribution_by_application_of_means-testing.
- Eurostat. (2017). *Average rating of satisfaction by domain, income quintile, household type and degree of urbanisation*. European Commission Database. Külastatud 8.01.2018 aadressil: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ilc_pw02.
- Flick, U. (2011). *An Introduction to Qualitative Research*. Los Angeles ja London: Sage.
- Gauthier, A. H. (2002). *Family policies in industrialized countries: is there convergence?* . University of Washington. : The Center for Research on Families. .
- Giddens, A. (1998). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- H, B. & J, Q. (1999). *Life-cycle preferences over consumption and health: when is cost-effectiveness analysis equivalent to cost-benefit analysis?* J Health Econ, 18(6), ss. 681-708.

- Hantrais, L. (2004). *Family Policy Matters: Responding to Family Change in Europe*. Bristol: Policy Press.
- Hofäckeri, D. (2003). *Towards a Dual Earner Model? European Family Policies in Comparison*. Murcia, Spain: European Sociological Association Conference.
- Infopankki. (2016). *Benefits for families after the child is born*. Külastatud 12.03.2018 aadressil: <https://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/family/support-for-families/kela-s-benefits-for-a-family-after-a-child-is-born>.
- Janta, B. (2014). *Caring for children in Europe How childcare, parental leave and flexible working arrangements interact in Europe*. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, RAND.
- Jenson, J. (2012). *Redesigning citizenship regimes after neoliberalism: moving towards social investment*. N. P. Edited by Morel, Towards a Social Investment Welfare State? Ideas, policies and challenges (ss. 61-90). Suurbritannia: The Policy Press.
- Kütt, K. (2011). *Eesti lastekaitsetöö sisu ja dünaamika aastatel 2001-2010*. Tervise Arengu Instituut. Lapsi ja peresid puudutava info koondamine ühtsesse portaali, 45.
- Kalkun, M., Kanter, L. & Tikerpuu, A. (1. 1 2010). „*Laste ja perede arengukava aastateks 2011–2020*” koostamise ettepanek Vabariigi Valitsusele. Lääne-Viru Omavalitsuste Liit. Külastatud aadressil: http://www.virol.ee/static/files/066/laste_ja_perede_arengukava_2011-2020.pdf.
- Kalmus, V., Masso, A. & Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Külastatud aadressil: <https://sisu.ut.ee/samm/kvalitatiivne-sisuanalyys>.
- Kandla, K., Ainsaar, M. & Oras, K. (2000). *Mida ootab noor pere riigi perepoliitikalt? Laste ja perepoliitika Eestis ja Euroopas*. (Ainsaar, M, toim). Rahvastikuministri büroo.
- Karu, M., Turk, P., Suvi, H. & Biin, H. (2012). *Lapse õiguste ja vanemluse monitooring: täiskasvanud elanikkonna küsitlus*. 49.
- Kasvandik, L., Edovald, T., Treial, K. & Vajakas, K. (2014). *Vanemlusprogrammide Triple P ja Incredible Years süsteemide võrdlev analüüs*. Lõppraport. Tallinn: Sotsiaalministeerium. Laste ja perede osakond.

- Krusell, S. (2011). *Töö ja pereelu ühitamine kui naiste ülesanne? Mehe kodu on maailm, naise maailm on kodu?* Eesti Statistikaamet, ss. lk 74-82.
- Kullaste, L. (2012). *Täiskasvanu õppimine ja õppimisvõimalused lapsevanemana: magistritöö*. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. (2010). *Syrjäytymistä vastaan Sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Tammi.
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. & Strömpl, J. (2014). *Intervjuu. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Külastatud aadressil: <http://samm.ut.ee/intervjuu>.
- Linnosmaa, I., Väisänen, A., Siljander, E. & Mäkelä, J. (2012). *Effectiveness and costs of preventive services for children and families*. Teoses M. Kekkonen; M. Montonen; & R. Viitala, Family centre in the Nordic Countries (ss. 86-98). Copenhagen : Nordic Council of Ministers.
- Lohmann, H. e. (2009). *Towards a Framework for Assessing Family Policies in the EU, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 88*. OECD Publishing, Paris.
- MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (2017). *MLL:n strategia*. Külastatud 01.03.2018 aadressil: <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/organisaatio/mlln-strategia/>.
- MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (2017). *Perhekahvilan ohjaaja*. Külastatud 01.03.2018 aadressil: <https://www.mll.fi/tue-tyotamme/tule-vapaaehtoiseksi/perhekahvilan-ohjaaja/>.
- MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (2017). *Työtä lapsiperheiden hyväksi vuosikymmenittäin*. Külastatud 1.03.2018 aadressil: <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/historia/tyota-lapsiperheiden-hyvaksi-vuosikymmenittäin/>.
- Molinuevo, D. (2013). *Parenting support in Europe*. Dublin: Eurofound.
- Moran, P., Ghate, D. & vander Merwe, A. (2004). *What works in parenting support? A view of the international evidence*. Nottingham: Departement for Education and Skills.
- Morel, N. P. (2012). *Beyond the welfare state as we knew it?* Teoses N. P. Morel, Towards a Social Investment Welfare State? Ideas, policies and challenges (ss. 1-32). Suurbritannia: The Policy Press.

- MTÜ Perekoolitusühing Sina ja Mina. (2014). *Vanemlusprogrammide Triple P ja Incredible Years süsteemide võrdlev analüüs*. Tallinn: Sotsiaalministeerium.
- Neyer, G. (July 2003). *Family policies and low fertility in Europe*. MPIDR Working paper WP 2003021. Külastatud 10.02.2018 aadressil: <http://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2003-021.pdf>.
- NIZW International Centre. (2004). *Parenting Support*. Külastatud 10.02.2018 aadressil: <http://www.nizw.nl/Docs/Internationaal/Jeugd/Factsheets/Factsheet%20Community%20schools%202004.pdf>.
- OECD. (7. Nov 2017). *Family benefits public spending* (indicator). Külastatud 7.11.2017 aadressil: OECD Data: <https://data.oecd.org/socialexp/family-benefits-public-spending.htm>.
- OECD. (2018). *Employment rate*. OECD Data. Külastatud 06.02.2018 aadressil: doi: 10.1787/1de68a9b-en.
- OECD Family Database. *SF2.2: Ideal and actual number of children*: (17. 12 2016). OECD- Social Policy Division - Directorate of Employment, Labour and Social Affairs. Külastatud aadressil: http://www.oecd.org/els/family/SF_2_2-Ideal-actual-number-children.pdf.
- OECD. (2018). OECD Data. *Fertility rates* (indicator). Külastatud 06.02.2018 aadressil: doi: 10.1787/8272fb01-en.
- Päikesekillu Perekeskus. Külastatud 23.03.2018. aadressil: https://www.facebook.com/pg/paikesekilluperekeskus/about/?ref=page_internal.
- Riisalu, H. (2006). *Arenenud riikide klassifitseerimine riikliku perepoliitika alusel aastal 2002*. Juhendaja Ainsaar, M. Tartu: Tartu Ülikool.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2005). *Qualitative interviewing: the art of hearing data*. Thousand Oaks. London; New Delhi: SAGE.
- Shulruf, B., O'Loughlin, C. & Tolley, H. (2008). *Parenting education and support policies and their consequences in selected OECD countries*. Elsevier, 8, 526–532.
- Social Insurance Board. (2018). *Estonian Social Service Board. National services and programmes for families with children*: Külastatud 14.01.2018 aadressil: <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/teenused-programmid>.

- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. (2017). *Kasvatus- ja perheneuvonta, perheasioiden sovittelu*. Külastatud 23.01.2017 aadressil: <http://stm.fi/kasvatus-perheneuvonta>
- Sotsiaalministeerium. (2011). *Targad vanemad, toredad lapsed, tugev ühiskond. Laste- ja perede arengukava 2012-2020*. Külastatud aadressil: http://sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/lpa_2012-2020_taiendatud_2013.pdf.
- Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik. (2018). *Hiirekese Mängutuba MTÜ*. Külastatud 23.04.2018 aadressil: <https://sev.ee/teenus/hiirekese-mangutuba-mtu/>.
- Taipale, S.-J. (2017). *Kotoutumisen tukeminen Rautpihan avoimessa päiväkodissa: Maahanmuuttajaäitien kokemuksia*. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma Sosionomi (AMK) .
- Tervise Arengu Instituut. (2017). *Vanemlusprogramm „Imelised aastad“*. Külastatud 10.02.2018 aadressil: <http://www.terviseinfo.ee/et/tervise-edendamine/lasteaias/valdkonna-tegevussuunad/koostoprojektid/vanemlusprogramm>.
- Thévenon, O. (2011). *Family policies in OECD countries: A comparative analysis*. Teoses Population and development review (ss. 57-87). Wiley Online: Population and development review 37.
- Trumm, A. (2009). *Perede rahaline toetamine Euroopa Liidus 2007. aastal*. Uuringuraport.
- Unt, M. & Krusell, S. (2004). *Lastehoid Eesti peredes*. Tallinn: Rahvastikuministri büroo.
- Väestöliitto. (2017). *Perhebarometri*. Külastatud 01.04.2018 aadressil: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/julkaisut/perhebarometri/.
- van Belle, J. (2016). *Paternity and Parental leave Policies across the European Union*. Santa Monica, Calif., and Cambridge, UK : Published by the RAND Corporation.
- Õiguskantsler. (2018). *Lapsevanema õigused ja kohustused*. Külastatud 12.03.2018 aadressil: <http://www.oiguskantsler.ee/et/lapsevanema-%C3%B5igused-ja-kohustused-1>.

Lisad

Lisa 1. Küsitlus Eestis väikelapsi kodus hooldavatele vanematele

Struktureeritud intervjuu küsimused Eestis mänguväljakuid külastavatele vanematele, kes hooldavad kodus vähemalt ühte alla 4 aastast last.

Kuidas on teie elu peale lapse sünni muutunud, nüüd kui temaga kodus olete? Palun kirjeldage oma tavalist päeva tööpäevadel. Kas ja mille poolest on nädalavahetused erinevad või tööpäevadega sarnased?

Mis teid praeguses eluperioodis kõige rohkem rõõmustab? Mis teid muretsema paneb? Millest puudust tunnete?

Kuidas kirjeldate oma suhtlemisaktiivsust teiste täiskasvanutega, võrreldes ajaga, kui laps ei olnud veel sündinud? Kuidas on see praeguseks muutunud? Kuivõrd ja millistel viisidel suhtlete teiste umbes samavanuste laste vanematega? (Kui tihti käite lapsega koos mängimas kuskil, kus võib kohata teisi lapsi ja lapsevanemaid?)

Kui teil on mõnikord tekkinud küsimusi lapsekasvatuse, tema hooldamise, tervise jne kohta, siis kuidas vajalikke teadmisi hangite?

Soomes on loodud mitmeid perekeskusi, kus väikelapsi kodus hooldavad vanemad saavad tasuta käia koos lapsega mängimas, teiste laste ja lapsevanematega suhtlemas ja sageli toetab vanemaid koha peal ka kasvatusliku haridusega töötaja. Mida arvate selliste keskuste loomise vajalikkusest Eestis? Milliseid võimalusi vanematele nende külastamine koos lapsega võiks pakkuda? Mida ise sellelt perekeskuselt ootaksite?

Mida arvate perekeskuse ideest, mis toimiks vaid vabatahtlike olemasolul? Kas oleksite näiteks korra nädalas valmis pakkuma end vabatahtlikuks? (Vabatahtliku peamiste ülesannetena peaksite avama/sulgema perekeskuse ukse, tervitama uusi tulijaid, kohvi keetma. Vabatahtlik saab keskusesse oma lapse kaasa võtta. Keskusesse tulevad lapsed

ainult koos vanematega ja vanemad vastutavad oma laste eest ja nende järel koristamise eest). Kui vajalikuks peate seda, et perekeskustes oleks kasvatusliku haridusega töötaja, kes laste mängimise kõrval pakuks vanemale vajadusel tuge, nõuandeid ja võimalust lapsevanemal oma kogemusi jagada ja rääkida?

Lisa 2. Struktureeritud intervjuu küsimused Soomes perekeskusi külastavatele lapsevanematele, kes hooldavad kodus vähemalt ühte alla 4 aastast last.

Kuidas on teie elu peale lapse sündi muutunud, nüüd kui temaga kodus olete? Palun kirjeldage oma tavalist päeva tööpäevadel. Kas ja mille poolest on nädalavahetused erinevad või tööpäevadega sarnased?

Miten sinun arkielämäsi on muuttunut lapsen syntymän jälkeen kotona olon aikana? Millaista teidän arki on? Onko arki ja viikonloput erilaiset, ja millä tavalla?

Mis teid praeguses eluperioodis kõige rohkem rõõmustab? Mis teid muretsema paneb? Millest puudust tunnete?

Mikä tässä elämänvaiheessa aiheuttaa eniten riemua? Mikä harmittaa eniten? Mitä kaipaavat eniten?

Kuidas kirjeldate oma suhtlemisaktiivsust teiste täiskasvanutega, võrreldes ajaga, kui laps ei olnud veel sündinud? Kuidas on see praeguseks muutunud? Kuivõrd ja millistel viisidel suhtlete teiste umbes samavanuste laste vanematega?

Miten kuvailisit omaa aktiivisuuttasi yhdeydenpidossasi toisiin aikuisiin verrattuna aikaan ennen lapsen syntymää? Miten se on muuttunut? Kuinka usein ja millä tavalla pidät yhteyttä toisten samanikäisten lasten vanhempien kanssa?

Kui teil on mõnikord tekkinud küsimusi lapsekasvatuse, tema hooldamise, tervise jne kohta, siis kuidas vajalikke teadmisi hangite?

Jos sinulla on kysymyksiä lapsen hoidosta, kasvattamisesta, terveydestä tai jokin muu lapseen liittyvä kysymys, mistä saat/haet niihin vastauksia?

Millistel puhkudel külastate perekeskust? Milliseid teie vajadusi ta rahuldab? Mis on perekeskuse plussid (ja miinused)? Mida soovitate Eesti vanematele teadmises, et Eestis selliseid keskusi veel ei ole. Milline teie arvates võiks olla ideaalne perekeskus?

Milloin ja miten usein käyt perhekeskuksessa? Mitä apuja saat sieltä? Mitkä ovat perhekeskuksen plussat (ja miinukset)? Virossa tämmöistä perhekeskusten toimintaa ei ole, mitä suosittelet Virolaisten lasten vanhemille? Minkälainen on hyvä perhekeskus?

Kas olete toiminud perekeskuses vabatahtlikuna või oleksite valmis vabatahtlikuks hakkama, kui see oleks eelduseks peretoea toimimisele? Kui vajalikuks peate seda, et perekeskuses oleks kasvatusliku haridusega töötaja?

Oletko toiminut tai olisitko valmis toimimaan vapaaehtoisena perhekeskuksessa, jos keskus ei voisi toimia ilman sitä? Miten tärkeää mielestäsi on, että perhekeskuksessa toimii kasvatusalan ammattilainen/ työntekijä?